

Χανιώτικα
νέα

Nikos

Kazantzakis

“...Ο άρτιος άνθρωπος
δεν νιώθει χαρά
ζώντας πολύ,
μήτε λυπάται
πεθαίνοντας πρόωρα.
Η ζωή κι ο θάνατος,
ο πλούτος και η φτώχεια,
το καλό και το κακό είναι ένα.
Και το ένα αυτό δεν υπάρχει.
Ο άνθρωπος πρέπει
να εξαφανίσει τον πόνο
και τη χαρά,
το φόβο και την ελπίδα,
το καλό και το κακό
κι όλα τα σύνορα.
Κι έτσι να φτάσει
στη μεγάλη λευτεριά...”

18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1883
115 χρόνια μετά!

Καζαντζάκης

Χανιώτικα Νέα

ΤΕΤΑΡΤΗ 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1997

Αφιέρωμα

Νίκος Καζαντζάκης

Το πολιτικό πιστεύω του Καζαντζάκη

• Γράφει η Ευμορφία Μπουντουράκη-Βαγιάνη

Η ιδέα της Δικαιοσύνης στον Καζαντζάκη

• Γράφει ο Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Χρονολόγιο της ζωής και του έργου του

Από τον Πάτροκλο Σταύρου

Η υπόθεση Καζαντζάκη και τα Χανιά

• Γράφει ο Μιχάλης Γρηγοράκης

“...Η ζωή μου η προσωπική για μένα μονάχα έχει κάποια, πολύ σχετική αξία, για κανέναν άλλον. Η μόνη αξία, που της αναγνωρίζω είναι ετούτη: ο αγώνας της ν’ ανέβει από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι και να φτάσει όσο πιο ψηλά μπορούσαν να την πάνε η δύναμή της και το πείσμα -στην κορυφή, που αυθαίρετα ονομάτισα Κρητική ματιά... Θα βρεις λοιπόν αναγνώστη, στις σελίδες ετούτες την κόκκινη γραμμή καμωμένη από στάλες αίμα μου, που σημαδεύει την πορεία μου ανάμεσα στους ανθρώπους, στα πάθη και στις ιδέες. Κάθε άνθρωπος άξιος να λέγεται γιος του ανθρώπου σηκώνει το σταυρό του και ανεβαίνει το Γολγοθά του.

Τέσσερα στάθηκαν τ’ αποφασιστικά σκαλοπάτια στο ανηφόρισμά μου και το καθένα φέρνει ένα ιερό όνομα: Χριστός, Βούδας, Λένιν, Οδυσσεάς. Αυτή την αιματηρή πορεία μου...μάχομαι

στο οδοιπορικό μου ετούτο να σημαδέψω. Αλάκερη η ψυχή μου μια κραυγή κι όλο μου το έργο, το σχόλιο στην κραυγή αυτή...”

[Αναφορά στον Γκρέκο]

Kazantzakis

Το πολιτικό πιστεύω του Ν. Καζαντζάκη

Γράφει η

ΕΥΜΟΡΦΙΑ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΑΚΗ-ΒΑΓΙΑΚΗ

Πολλά ειπώθηκαν και γράφτηκαν κι εφέτος για το Νίκο Καζαντζάκη με τη συμπλήρωση σαράντα χρόνων από το θάνατό του. Και νέοι - ανεύθυνοι και υπεύθυνοι - κριτικοί της ζωής και του έργου του παρουσιάστηκαν. Ετσι μεγάλωσε και το μπερδεμά μας, αφού ο καθένας από δική του σκοπιά - με τα δικά του πνευματικά εφόδια - κριτικάρει τη ζωή και το έργο του. Πάντως ένα είναι, πιστεύω, αποδεκτό απ' όλους: Ο Ν.Κ. είναι και θα μείνει ως ένας από τους μεγάλους σπλίστες της εποχής του. Όσο για την προσφορά του έργου του, σε περιεχόμενο, θαρρώ χρειάζεται πιο προσεγγισμένη, πιο βασανιστική προσέγγιση. Γιατί άλλο μορφή και άλλο περιεχόμενο. Μορφή και περιεχόμενο πρέπει να συμπορεύονται. Μορφή και περιεχόμενο είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Τι εκφράζει το περιεχόμενο; Αυτό κυρίως μετράει. Εγώ με τις πενήχρες μου γνώσεις, στην πολιτική πορεία της χώρας μας, θ' αποτολμήσω μια προσέγγιση στην ανερευνήτη ή σχεδόν ανερευνήτη - μέχρι τώρα - πολιτική πλευρά του συγγραφέα: Την ιδεολογικοπολιτική του τοποθέτηση. Στο ξεκίνημά του Βενιζελικός. Θαυμάζει το Βενιζέλο- γνώρισμα όλων των μορφωμένων νέων κρητικών και ο έξυπνος Βενιζέλος αυτούς μαζεύει για να στελεχώσει τον κοιμματικό του μηχανισμό. Προσελήφθη στο πολιτικό του γραφείο και σύντομα, ο Βενιζέλος εκτιμώντας τις ικανότητές του, τον διορίζει (Μάης 1919) Γενικό Διευθυντή στο νεοσύστατο, τότε, Υπουργείο Περιθάλψεως. Ο Βενιζέλος εκφραστής της αγγλογαλλικής πολιτικής και γιατί πίστευε πως εξυπηρετώντας τους συμμάχους, να υλοποιήσουν τις επιδιώξεις τους, ανοίγεται και για την Ελλάδα ο δρόμος της πραγμάτωσης των εθνικών της ονείρων, αποφασίζει την αποστολή ενός σώματος στρατού στα ρωσικά εδάφη, για τη συντριβή της Οκτωβριανής Επανάστασης. Πόσο σίγουρος ήταν για το διπλωματικό του επίτευγμα φαίνεται από τα εμπιστευτικά τηλεγραφήματα που στέλνει από το Παρίσι στον Ρέπουλη, αντιπρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου (Φλεβάρης 1919).

ΑΚΡΩΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ
Απολύτως απόρρητον. Αναγνωσθή μόνον παρ' Αντιπροέδρου Υπουργικού Συμβουλίου.

Κλεμανσώ εξήτησε συμμετοχήν ελληνικού στρατού εις προπαρασκευαζομένην στρατιωτικήν επέμβασιν Συμμάχων εν Ρωσία προς κατάπνιξιν μπολσεβικικής επαναστάσεως. Στοπ. Εδέχθη άνευ επιφύλαξεως ελληνικήν συνδρομήν δι' ενός Σώματος Στρατού. Παρακαλώ προετοιμάσατε καταλλήλως έδαφος παρ' ανωτέρους στρατιωτικούς. Συμμετοχή Ελλάδος εις τον παρασκευαζόμενον κατά μπολσεβίκων στρατιωτικόν αγώνα, ενισχύει γόνιτρον Ελλάδας και καταστήσει ταύτην πραγματικών παράγοντα ετοιμαζομένην εκστρατείαν. Στοπ. Αλλωστε ελληνική στρατιωτική επέμβασις εξασφαλίζει ελληνικάς, διεκδικήσεις εν Μακεδονία και Θράκη και συγχρόνως παγιάσει θέσιν Ελληνισμού Ρωσίας. Στοπ. Συμμαχικών Επιτελείων φρονεί ότι εντός εξαμήνου κατασταλεί μπολσεβικική επανάστασις και επανέλθει νόμιμον καθεστώς εν Ρωσία.
Βενιζέλος

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Ρέπουλην, Αντιπρόεδρον
Αθήνας

Επι προηγουμένου Ε. 498 (Δ). Ανάγκη Παρασκευόπουλος, καταρτίσει σχέδιον επιδιβάσεως και αποδιβάσεως. Προσοχή εκλογήν αξιωματικών. Νίδερ κατάλληλος. Να προτιμηθούν ανώτεροι αξιωματικοί Εθνικής Αμύνης αρχηγοί Μεραρχιών. Στρατώτας δέον καθημερινώς γίνεται διδασκαλία περί εκπολιτιστικού σκοπού εκστρατείας. Συμμετοχήν μας εκστρατείαν Ουκρανίας εξασφαλίζει μέγιστα ανταλλάγματα. Δοθησομένης ευκαιρίας, ομιλήσατε καταλλήλως εις την Βουλήν.

Βενιζέλος

(Παρασκευόπουλος Λεωνίδας: (1860 - 1936) αρχιστράτηγος του Ελληνικού στρατού (1918 - 1920).

(Νίδερ Κων/νος (1865 - 1943) Αξιωματικός. Μετέσχε στην εκστρατεία Ουκρανίας και των πρώτων επιχειρήσεων στη Μ. Ασία).

Η στρατιωτική εκείνη αποστολή θα μείνει στην ιστορία: "Στρατιωτική εκστρατεία στην Ουκρανία" και θα θυμίζει την τυχοδιωκτική επέμβαση των μεγάλων Δυνάμεων στον καθορισμό της μοίρας των λαών.

Τον ίδιο καιρό ο Βενιζέλος στέλνει τον Καζαντζάκη αρχηγό αποστολής στη Ρωσία για να αποτρέψει τους Έλληνες να πάρουν μέρος

στην επανάσταση και να οργανώσει τον επαπατρισμό τους από τον Καύκασο.

Φτάνοντας στην Οδυσσό γράφει: "Ας μην παω με τι συγκίνηση πάτησα το ρούσικο χώμα. Πολλές γενιές μέσα μου είχαν λαχταρήσει τούτη τη στιγμή".

(Οι περιχοπές των επιστολών που αναφέρω είναι από το βιβλίο: "Επιστολές προς τη Γαλάτεια": Εκδόσεις: "ΔΙΦΡΟΣ 1958 ΑΘΗΝΑ".

Φαίνεται όμως, πως τα γεγονότα εκεί ήταν τόσο συγκλονιστικά, που στην ψυχοσύνθεση του είχαν καταλυτική επίδραση. Από διώκτης της επανάστασης γίνεται φλογερός μαχητής της. Ετσι τουλάχιστον αυτός αισθάνεται.

Φεύγει κατευθείαν για το Παρίσι να ενημερώσει το Βενιζέλο για τα αποτελέσματα της επιτροπής.

Μέσα στο 1920 παραιτείται από την κυβερνητική θέση και γυρνώντας από χώρα σε χώρα, στην Ευρώπη, φιγουράρει σαν αδιάλλακτος επαναστάτης.

Ο Βενιζέλος και το κατεστημένο στην Ελλάδα θα είναι για πολλά χρόνια ο πολιτικός εχθρός του και μετανωμένος για την κυβερνητική θέση - που του έδωσε ο Βενιζέλος - και την αποστολή του στην Ουκρανία θα γράψει αργότερα, σε μια από τις επιστολές του στη Γαλάτεια, για το πόσο πρέπει να προσέγει αν μετά τη νίκη της κομμουνιστικής επανάστασης αναλάβει δημόσια θέση. Γράφει:

"Αν ποτέ γίνεις διευθύντρια φυλακών μην ξεχάσεις τα σημενά μου λόγια. Εχω περάσει αυτή την κόλαση. Κανένας όσον εγώ δεν ήταν τόσο έτοιμος, κάθε στιγμή, να πετάξει τη θέση που του δώσαν. Κι' όμως έμεινα πάνω από ένα χρόνο παλεύοντας, πεθαίνοντας κάθε μέρα για να σώσω μερικούς ανθρώπους στον Πόντο, για να θραφούν κάπως καλύτερα μερικά παιδιά στα ορφανοτροφεία της Μακεδονίας... Τί επεθύμησα; Απειρα πράγματα. Τί κατόρθωσα στη θέση αυτή; Σχεδόν τίποτα. Κάτω ελάχιστο που το πλέρωσα πολύ α-

κριδά".

(Εννοεί την εποχή που σαν Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Περιθάλψεως είχε πάει επικεφαλής αποστολής στον Καύκασο).

Συγκλονισμένη η ευαίσθητη ιδιοσυστασία του, από τη δραματική κατάσταση που ζουν τα θύματα του πρώτου παγκοσμίου πολέμου κυρίως Βιέννη και Γερμανία, θα γίνει παθιασμένος κήρυκας της Οκτωβριανής επανάστασης. Σ' άλλη επιστολή στη Γαλάτεια, γράφει:

"... Μεγάλος αναδρασμός εδώ, γλήγορα θα έχουμε καταστροφή κι ανάσταση. Πως αιχάθηκα το γράμμα της Ναυσικάς (κόρη του ποιητή Παλαμά) που μου 'λεγε με λόγια παθητικά την Ανοιξη στην Αγόριανη και τη χαρά της που περιμένει τον Αγγελο! (τον ποιητή Σκελιανό). Ζουν οι ψυχοίτες αυτές ακόμα σε ειθύλλιο, αναμασσούν τα αιώνια μαντολάτα του ανθισμένου κάμπου, των χελιδονιών που χάζουν τις φωλιές τους, του θυμαριού και του έλατου;

Θε μου να 'ρχονταν εδώ να δουν τη μεγάλη, την αληθινή, την άγια άνοιξη. Δεν έχουμε χελιδόνια - μα έχουμε τους ανάπηρους σε κάθε γωνιά του δρόμου που ζητιανεύουν και τραγουδούν για να προσελκύσουν την προσοχή, έχουμε τα παιδιά που μαζεύονται στην είσοδο των μεγάλων ξενοδοχείων και εντός ως ανοίξει η θύρα χμούν κάτω απ' τα τραπέζια και μαζεύουν τα ψίχουλα. Και δίπλα έχουμε την αναισχυντία των πλουσίων, την τουγκάνη μουσική, το χορό σίμι, τα καμπαρέ και τους ολοκόκκινους, παχείς ανθρώπους απ' το μπφτέκι κι απ' τη λαγνεία. Ο θεός εδώ δεν κατεβαίνει με ανεμόνες και χελιδόνια μα είναι βαρύς, γεμάτος πληγές και φωνάζει!..."

(σελ. 38, 28 Ιουνίου 1921).

Και συνεχίζει σ' άλλες επιστολές με το ίδιο επαναστατικό πνεύμα, αποσπάσματα των οποίων παραθέτω.

"... Εδώ η κραυγή των ανθρώπων είναι σπαραχτική. Ερχεται η βοή από τη Ρωσία, οι άνθρωποι εδώ βρίσκονται σ' ένα πυρετό προποφάνη..."

"... Μέσα στη φοβερή δυστυχία

Η οικογένεια Καζαντζάκη, στο Ηράκλειο. Καθισμένοι, οι γονείς. Ανάμεσά τους, όρθια η Αναστασία, η πρώτη κόρη, δίπλα της η δεύτερη, η Ελένη, ο Νίκος, όρθιος πλάι στον πατέρα του, τον άνθρωπο που σφράγισε αναμφισβήτητα τον ψυχισμό του.

της Ρουσίας σήμερα, το ρούσικο πνέμα ελευθερώνεται μεστώνει, προχωρεί με τις πατούσες δυθισμένες στο αίμα και στη λάσπη.

Μήπως δεν προχωράει πάντα έτσι ο θεός απάνω στη γη; Μόνο οι στενόκαρδοι μπορούνε ν' απελπιστούν απ' τον όλεθρο της σάρκας. Το όργωμα της σάρκας είναι όπως και στο χωράφι, ίσως απαραίτητο για το νέο σπόρο..."

"... Βρήκα άνθρωπο να με θέσει σε επικοινωνία με τους εδώ κομμουνιστές: αυτοί αποκρίθηκαν πως πρέπει πρώτα να με δοκιμάσουν και προς τούτο θα 'ρθει ο γραμματέας τους να μιλήσωμε μαζί. Είναι αδύνατον να φανταστείς σε τί ένταση έχει φθάσει η φρίκη!.. Προχτές πέρασαν κάτω από τα παραθύρια μου τραγουδώντας τον ύμνο των προλεταριάτων..."

"... Τώρα ήρθε στο δωμάτιο μου ένας περίφημος κομμουνιστής, Εβραίος φυσικά, που γνώρισα εδώ. Είναι ενθουσιασμένος: "Το μαχαίρι φτάνει στο κόκαλο, οι άνθρωποι θ' αρχίσουν να πεθαίνουν πια σωρός, η λύτρωση έρχεται. Η Επανάσταση!..."

(Βιέννη 7 Ιουνίου 1921, σελ. 26 και 28).

Θέλει να εκδόσει και περιοδικό, αλλά ως ακραιφνής κομμουνιστής θέτει όρους. Γράφει:

"... Η Οργάνωση εδώ μ' έχει στα στενά ν' αναλάβω να διεφάνω με απόλυτη ελευθερία ένα περιοδικό. Τώρα έφυγαν για το Παρίσι ο Καστανάκης και ο Δανηλίδης να κάμουνε συνέδριο και να βρούνε χρήματα. Εγώ αρνήθηκα - εκτός αν δέχονται να δώσω κομμουνιστικό καθαρώς περιοδικό. Πράμα που δεν τολμούν..."

(σελ. 226).

Και σ' άλλο του γράμμα τονίζει, ότι είναι αδιάλλαχτος κομμουνιστής και μόνο σ' έντυπα καθαρά κομμουνιστικά μπορεί να συνεργαστεί, γράφοντας:

"... Προχτές μόνο λαβαίνω από κάποιον δημοσιογράφο Αθάνατο, γράμμα "τη συστάσει του κ. Υπουργού των Εσωτερικών" και μου αναθέτει την ανταπόκριση Γερμανίας. Να του στέλνω άρθρα, συνεντεύξεις, τηλεγραφήματα κλπ., κλπ. και να μου στέλνει όσα χρήματα ζητήσω. Του απάντησα πως μόνο με δύο όρους δέχομαι:

- 1) Ακέραια, χωρίς συμβιβασμούς δημοσιική.
- 2) Ακέραιη, χωρίς συμβιβασμούς, κομμουνιστική ιδεολογία.

Εχω καταστήσει αδιάλλαχτος".

(Σελ. 197 - 7 Μαΐου 1923).

"Ο Δανηλίδης δέχτηκε την πρότασή μου να εκδίδουμε ένα σφοδρό κομμουνιστικό περιοδικό... Είναι μοναδικός άνθρωπος και είμαι βέβαιος πως μπορούμε να συνεργαστούμε μαζί. Τότε θα σου γράψω να μας μαζέψεις από τις φιλενάδες σου συντρομές..." (σελ. 36-37).

"... Αρχίσαμε όλες τις προκαταρκτικές εργασίες του περιοδικού. Βρήκαμε τους πρώτους εδώ στη Γερμανία κομμουνιστές και σοφούς και καλλιτέχνες ακόμα συνεργάτες. Χρειαζόμαστε μόνο ν' αποταθούμε στους Έλληνες... Το περιοδικό θα ονομασθεί Nova Graecia (απαραίτητος τίτλος για την εμφάνισή του στην Ευρώπη και για τη μελούμενη εξέλιξη) όργανο του Συνδέσμου "Όσοι ζωντανό!"

(σελ. 71).

"Τώρα πρέπει να μας κάνεις προπαγάνδα για το περιοδικό. Θα εκδίδεται μια φορά το μήνα, 120 σελίδες, πρωτότυπη, λαμπρή ύλη. Συντροπή το χρόνο 100 δρχ..."

"... Εχω πεποιθήση πως σε λίγο θα γίνουμε μια δύναμη οργανωτική μεγάλη και θα φωτίσουμε όσο μπορούμε το σκοτάδι της Ελλάδας. Μέρος θα γράφεται και στα γαλλικά και γερμανικά για να επικοινωνούμε με την Ευ-

ρώπη..." (σελ. 72).

"... Γράφε μου, κατάγγελε μου τα πρόσωπα και τα πράματα. Κι εγώ εδώ δουλεύω, παρακολουθώ τη μπολσεβίκικη κίνηση, ετοιμάζομαι. Ο Θεός της εκδίκησης ας ακούσει γλήγορα την κραυγή μας!..."

Και σ' άλλη του επιστολή ύστερα από ένα ευχαριστώ για τα χρήματα που του στέλνει η Γαλάτεια γράφει:

"... Με τις δέκα και τις άλλες δέκα λίρες θα μπορώ να ζήσω μήνες. Ωστε νομίζω πως μπορώ να διαθέσω τα κουπόνια για το περιοδικό. Είναι ανάγκη μεγάλη. Προπάντων τώρα που θα 'ρθει ο Βενιζέλος και πρέπει να χτυπηθεί. Πρέπει να μη γίνουν πάλι οι Ρωμιοί ραγιαδες. Εμείς θα 'μαστε το ελεύθερο στόμα της Ελλάδας..."

(σελ. 92).

Σε άλλες επιστολές του ζητά από τη Γαλάτεια να μαζέψει χρήματα από τους γνωστούς της καθώς και ύλη για την έκδοση του περιο-

της κατοχής γνώρισμα του αγωνιστή, ήταν επίκτητη ιδιότητα παρωχημένου χρόνου για τον κάθε επαναστάτη.

Και ξανά σε γράμμα στη Γαλάτεια του δύνεται η ευκαιρία να τονίσει την πολιτική του τοποθέτησή της θυμίζοντας: "Εμείς οι κομμουνιστές, έτσι πρέπει να φερνόμαστε. Όταν εγώ έχω Σου δίνω, όταν έχεις εσύ μου δίνεις! Η καλύτερα: μου και σου δεν υπάρχουν. Μονάχα: μας".

Είχε πια τελειώσει ο μακρόχρονος πόλεμος του 1912 - 1922 που κατέληξε στη Μικρασιατική Καταστροφή και προκάλεσε ανείπωτη συμφορά σ' ολόκληρη τη χώρα.

Εκατοντάδες χιλιάδες έφεδροι ύστερα από την πολύχρονη στρατιωτική υπηρεσία, στα διάφορα μέτωπα, γύρισαν στον τόπο τους αποκαμωμένοι, απογοητευμένοι, απεγνωσμένα ψάχνοντας για δουλειά. Κ' οι ξεριζωμένοι αδελφοί της Μικρασίας ξεσηλωμένοι, πεινασμένοι, κουρελιασμένοι, ξυπόλυτοι, χωρίς ένα

μους ψάχνοντας για τίποτες φαγώσιμο. Και από κοντά και η αρρώστια ν' απλώνεται παντού, να τσακίζει και να νεκρώνει τα ανυπεράσπιστα παιδιά και τις εξαντλημένες γεροντικές ηλικίες.

Οι έφεδροι μπροστά σ' αυτή την τραγική κατάσταση, που ολόένα χειρότερη, αποφάσισαν να οργανωθούν για να διεκδικήσουν, ενωμένοι τα δικαιώματά τους στη ζωή.

Ετσι δημιουργήθηκαν οι οργανώσεις εφέδρων πολεμιστών. Οι έφεδροι τις περιέβαλαν με αγάπη και συνηθισμένοι, καθώς ήταν στην πειθαρχία και στις μάχες, τις έκαναν πανίσχυρες.

Το κατεστημένο, ξαφνιασμένο και πανικόβλητο απ' το απρόσμενο ξύπνημα των εφέδρων, χρησιμοποίησε κάθε ανελεύθερο μέτρο για να τσακίσει το εφεδρικό ξεσήκωμα.

Η τρομοκρατία φτάνει μέχρι την πιο απόμακρη περιοχή της χώρας γιατί και 'κει έχουν οργανωθεί και ξεσηκωθεί οι έφεδροι.

Στην Κρήτη τα μέσα τρομοκρατησης πολύ σκληρότερα. Κι αυτό γιατί και η αγωνιστικότητα των εφέδρων πιο μαχητική. Σκληρός ο τρόπος επιδίωξης του Κρητικού, σκληρός, όμως, και ο αγώνας του σαν διεκδικεί τα δικαιώματά του.

Οι έφεδροι του Ηρακλείου μαχητικοί και αρκετοί απ' αυτούς μορφωμένοι εκδίδουν και εφημερίδα: "ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΕΦΕΔΡΟΥ".

Στην εφημερίδα γράφουν για, ηθική ενίσχυση, και αρκετοί Ηρακλειώτες πνευματικοί άνθρωποι. Μεταξύ αυτών και η Γαλάτεια Καζαντζάκη. Ο Καζαντζάκης που διαβάζει γράμμα της ενθουσιάζεται και από τη Γερμανία της γράφει:

"... Πολύ δυνατό, όλο ορμή και αίσημα το γράμμα σου στη "ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΕΦΕΔΡΟΥ". Αύριο θα καθίσω να τους γράψω κι εγώ ένα γράμμα να τους δώσω κουράγιο. Θα 'ναι απλοί άνθρωποι και θα τους έχουνε γελοιοποιήσει οι "διανοούμενοι" του Ηρακλείου. Είναι, λοιπόν, πράξη καλή και γενναία εμείς οι δύο να σταθούμε στο πλευρό τους. Αν μπορέσω θα τους γράψω κώλας, όταν θα κατεβώ στην Κρήτη. Μου αρέσει έτσι στη μικρή πατρίδα να λέμε θαρρετά τη γνώμη μας και να φωτίζουμε όσο μπορούμε. "Να μισείς, να 'σαι ανένδοτος" αυτά τα δυό μούτθα της επιστολής σου ανταποκρίνονται τέλεια στην ψυχή μου. Εγώ θα τους γράψω για την ανάγκη όλο αυτό τον αγώνα να τον μετουσιώσουνε σε πίστη ακλόνητη πως θα νικήσουμε. Θα νικήσουμε όχι γιατί είναι "δίκαιο" και "ηθικό" να μην υποφέρει ο λαός ό-χι μόνο γι' αυτό. Μα προπάντων γιατί, θέλοντας και μη, εννοώντας το και μη, αυτός είναι ο ακαταμάχητος ρυθμός της ανθρώπινης ιστορίας..."

(σελ. 256 - 257).

Στην περίοδο 1924 - 25 η οικονομική κατάσταση στην Κρήτη είναι απελπιστική. Οι αγροτοεργατικές κινητοποιήσεις ταχτικές και μαχητικές. Οι έφεδροι πιο μαχητικοί.

Οι αρχές με την ελάχιστη κίνηση στέλνουν τα στέλεχη των εφέδρων σε δίχτη αντί να σκάνηουν με κατανόηση στα προβλήματά τους.

Οι αρχές με κάθε μέσο προσπαθούν να δυσκολέψουν την έκδοση της "ΦΩΝΗΣ ΤΟΥ ΕΦΕΔΡΟΥ" και τότε συλλαμβάνουν τον ένα, τότε ζητούν τους συντάκτες, τότε απαγορεύουν στο τυπογραφείο να την τυπώσει.

Σε μια μεγάλη κινητοποίηση, οι έφεδροι Ηρακλείου, έρχονται σε σύγκρουση με την αστυνομία και συλλαμβάνονται τα μέλη του Δ.Σ. Παλαιών Πολεμιστών.

Ο Καζαντζάκης που έχει επιστρέψει στην Ελλάδα - και αυτόν τον καιρό βρίσκεται στο Ηράκλειο - παίρνει μέρος στον αγώνα των εφέδρων. Συλλαμβάνεται και κρατείται στα

Ο Νίκος Καζαντζάκης είχε πάντα το πάθος του ταξιδιού, τη δίψα να γνωρίσει τη γη και τη φυλή του, τον πόθο να φτάσει ως την άκρη του κόσμου. Την ίδια κατεύθυνση ακολούθησε και η εσωτερική του αναζήτηση και απλώθηκε σε ένα έργο τεράστιο σε όγκο και προσφορά.

δικού. Της αναγγέλει και την έκδοση ενός νέου του διβλίου αναφερόμενο στην "ελληνική πραγματικότητα ... ολότελα κομμουνιστικό ... με αφορμή το σχολικό πρόβλημα..."

Σ' άλλη του επιστολή μας δίνει την ακριβή πολιτική του τοποθέτηση: είναι μπολσεβίκος. Σ' αντίθεση του με τον συνεργάτη του Δανηλίδη που είναι σοσιαλιστής.

Και ακόμα μας πληροφορεί πως για τους αγωνιστές, ένα από τα πολλά τους προσόντα είναι και η αντοχή τους στην πείνα ... Οπως φαίνεται η πείνα δεν ήταν μόνο στην περίοδο

ταξάντηρι, μια παράγκα να ξεπλώσουν το ταιλαιπωρημένο κορμί τους. Νύχτα ημέρα να σέρνονται στους δρόμους και να 'χουν στον ύπνο τους για στρώμα το χώμα και σκέπασμα τ' άστρα τ' ουρανού. Εργάτες χωρίς δουλειά, επαγγελματίες με καταστρεμμένες επιχειρήσεις, αγρότες ρηματισμένοι χωρίς τ' απαραίτητα μέσα επιδίωξης.

Και μ' αυτά τα βάσανα και ο αβάστακτος καημός των γονιών για το χαμό των παιδιών τους. Και το δράμα των παιδιών που απροστάτευτα, σκευρωμένα, γεμίζουν τους δρό-

Kazantzakis

κρατητήρια. Ο Τύπος της εποχής, σχετικά με τη σύλληψη του, γράφει:

“Το φασιστικό κράτος ζηλεύοντας τον Πρόμο Ριβέρα συνέλαβε και κράτησε τρεις μέρες στα μπουντρούμα της αστυνομίας το διαλεκτό λόγο Νίκο Καζαντζάκη γιατί διέπραξε το τρομερό έγκλημα να είναι ... “κομμουνιστής”.

Φρίντριχ Νίτσε: Από τους κορυφαίους φιλόσοφους στις προτιμήσεις του Ν. Καζαντζάκη

Στο κρατητήριο γράφει την “Ομολογία της πίστewς” για τις πολιτικές του πεποιθήσεις και τη δίνει στον ανακριτή. Αυτή την ομολογία έδωσε έπειτα στη “Νέα Εφημερίδα” του Ηρακλείου, που εξέδιδε ο πολιτευτής Κούνδουρος, την οποία και παραθέτουμε:

**“ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ” 16-2-1925
ΕΛΕΥΘΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ
ΤΟ ΠΙΣΤΕΥΩ ΕΝΟΣ ΙΔΕΟΛΟΓΟΥ**

Κύριε Διευθυντά,
Επειδή έγινε τελευταία θόρυβος σχετικά με το όνομά μου θα σας παρακαλέσω να δημοσιεύσετε την ακόλουθη “Ομολογία της πίστewς μου”, απαραίτητα όπως την υπέβαλα και στην ανακριτική αρχή.

Στις μέρες αυτές όπου τρομοκρατείται ο ελεύθερος πολίτης, χρέος μου απλούστατα θεωρώ να διατυπώσω φανερά και με σαφήνεια, όσο το δυνατόν λιγότερα την ιδεολογία μου.

Αν θεωρηθεί επικίνδυνη για το σημερινό Κρατικό καθεστώς μας, θα περιμένω ήσυχα την καταδωξίν μου και την τιμωρία.

ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ

I. - Πιστεύω ότι το σύγχρονον ασιακόν καθεστώς κατέστη πλέον ανίκανον να ρυθμίσει τας συγχρόνους ανάγκας και ανησυχίας του κοινωνικού συνόλου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ - Στηρίζεται εις την άνισον κατανομήν του πλούτου, εις την ασύστολον εκμετάλλεισιν των εργαζομένων τάξεων υπό αρπακτικής, ισχυρώς οργανωμένης, κεφαλαιοκρατίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΣ - Η ολοέν καταρρέουσα ηθική βάσις εις τας σχέσεις μεταξύ των ατόμων παραλύει οιαδήποτε, εντός του ασιακού καθεστώτος, προσπάθειαν όπως στηριχθή επί ηθικών αρχών η ατομική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή των ανθρώπων.

ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ - Η σχεδόν καθολική έλλειψις κάθε ενδιαφέροντος διά τα κοινά, η σχεδόν αποκλειστική εξυπηρέτησις της αρχούσης τάξεως, υπό της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας, εις βάρος της μέγιστης πλειοψηφίας του λαού, καθιστά ανεπαρκή και επιπολαίαν οιαδήποτε αλλαγών προσώπων ή θεσμών.

Ταύτα πάντα θεωρώ συμπτώματα της παρακμής μιας τάξεως. Η ασιακή τάξις απέδωκεν - και εις θαυμαστήν ποσότητα και ποιότητα - ό,τι ηδύνατο εις την σκέψιν, εις την τέχνην εις την επιστήμη, εις την πράξιν. Επάλαισεν εναντίον της προηγούμενης της φεουδαλικής ιδεολογίας, ενίκησεν, εδημιούργησεν, εξετέλε-

σε τον προορισμόν της - αρχίζει να αποσυνάθεται και να δαίνη εις εξαφάνισιν.

Τοιούτος υπήρξε πάντοτε ο ρυθμός της ιστορίας. Μία τάξις, εκάστοτε εναλλάσσουσα - οι βασιλείς, οι ευγενείς, οι αστοί - γεννάται, παλαίει, νικά, δημιουργεί και εξαφανίζεται. Και άλλη τάξις την διαδέχεται, διαγράφουσα και αυτή, εις την πάροδον των αιώνων, την ιδίαν μοιραίαν τροχιάν.

Ζόμεν, αλλονήτως πιστεύω, το τέλος μιας κοινωνικής τάξεως, της ασιακής.

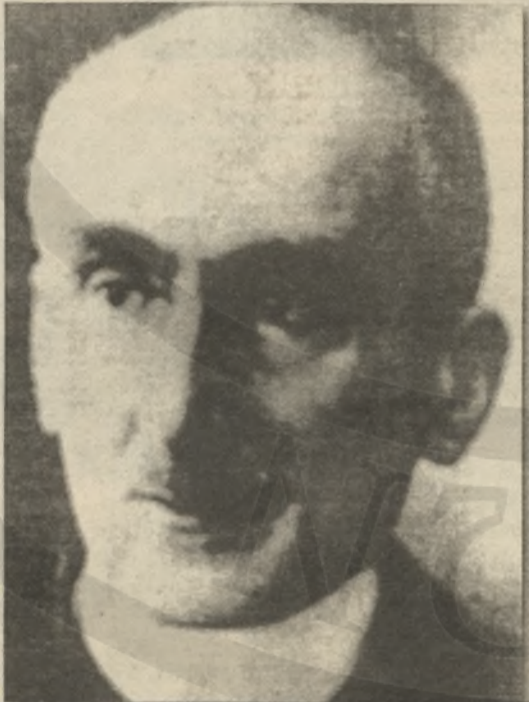
II. Ποία τάξις θα την διαδεχθή; Η τάξις των εργαζομένων - είτε εργάται είναι ούτοι, είτε αγρόται, είτε πνευματικοί παραγωγοί. Η τάξις αυτή διήλθε προ ενός ήδη αιώνος, το πρώτον στάδιον της πορείας της, καθ' ό προσεπάθη να εξεγείρη εις τας τάξεις των αστών το αίσθημα της φιλανθρωπίας και δικαιοσύνης, υπέρ των πεινώντων και αδικουμένων και ικέτευεν εξ ονόματος υψηλών ηθικών αρχών, να βελτιωθούν οι όροι της ζωής.

Ταχέως, όμως, σαφώς αντιλήφθη ότι η πάλη των τάξεων είναι νόμος ιστορικός, αναπόφευκτος και όπως τα άτομα, ούτω και οι λαοί, ούτω και αι κοινωνικαί τάξεις διατρέχουν μοιραίως τα στάδια της γενήσεως, της ακμής και της φθοράς. Ουδεμία τάξις έμεινε διά παντός εις την εξουσίαν. Η ασιακή τάξις θ' ακολουθήσεται και αυτή τον απαραίτητον φυσιολογικόν νόμον και τότε η τάξις των εργαζομένων μοιραίως θα την διαδεχθή.

Η επίγνωσις αυτή κατέστη η αφητηρία μιάς νεάς όλως βαθύτερας αντανήψεως των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων της τάξεως των εργαζομένων. Αντελήφθη διά πρώτην φοράν ότι χρέος έχει να οργανωθή, να μορφωθή, να διατυπώση ορισμένον πρόγραμμα, αφού κεκλημένη από ιστορικήν ανάγκην, αργά ή γρήγορα, θα διαδεχθή την άρχουσαν σημερινον ασιακήν τάξιν.

Τοιουτοτρόπως συντάσσονται συνειδητά πλέον αναγκασμένα από τον ιστορικόν ρυθμόν, τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα.

Τον ρυθμόν τούτον επιτάχυνεν απροσδοκίτως ο εκραγείς παγκόσμιος πόλεμος. Ο πόλεμος ούτως μετέβαλε την ψυχικήν ατμοσφαιραν του κόσμου - ότι θα απήτει γενεά ολόκληρος διά να γίνη καταληπτόν, έπειτα από την φοβεράν ταύτην δοκιμασίαν της ανθρωπότη-

Ανρί-Λουί Μπερξόν: Η θεωρία του για την “ζωτική ορμή” επηρέασε ριζικά τον Καζαντζάκη

τος, αμέσως όχι μόνον γίνεται ιδέα, αναληπτή, αλλά και αγωνίζεται να μετουσιωθή εις πράξιν.

Η ψυχική αυτή μεταπολεμική αγωνία, η οξεία συνείσθησις πως είναι ανάγκη πλέον να εξευρεθή μια λύτρωσις από την οικονομικήν

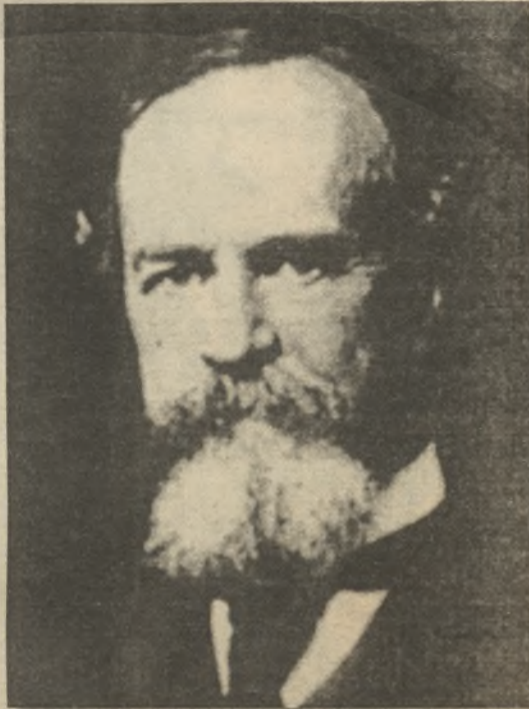
απτήν κοινωνικήν πολιτικήν και πνευματικήν αθλιότητα, αποτελεί σήμερα την ΜΕΓΑΛΗΝ παγκόσμιον ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.

III. - Απέναντι της Μεγάλης ταύτης παγκοσμίου πραγματικότητας, έχομεν την μικράν πραγματικότητα, την καθαρώς τοπικήν της Ελλάδος.

Ποία είναι η ελληνική αυτή πραγματικότης και ποία κατ' ανάγκην ανακύπτει η σχέση μεταξύ της Μεγάλης και της Μικράς Πραγματικότητος;

Μόνον εάν σαφώς απαντήσωμεν εις το ερώτημα τούτο θα ημπορέσωμεν να αντιληφθώμεν το σύγχρονον ημών χρέος, ως Ελλήνων και ως ανθρώπων.

Εις την Ελλάδα δεν υπάρχει ακόμη εις τόσην οξυτήτα και έντασιν όσον εις άλλας βιομηχανικώς ή πνευματικώς περισσότερο ανεπτυγμένας χώρας, η σαφής διαγραφή της πά-

Ούλιμα Τζέιμς: Οι ιδέες του άσκησαν σημαντική επίδραση στον Καζαντζάκη

λης των τάξεων. Εν τούτοις, σήμερα, με τα μέσα της συγκοινωνίας, με τα βιβλία, με τας εφημερίδας, με τας διαλέξεις, με την εργατικήν παγκόσμιον αλληλεγγύην, με την φοβεράν και γονιμοτάτην πείραν του μακροχρονίου πολέμου, μία ιδέα δεν δύναται να εντοπισθή εις μίαν χώραν, αλλά απεργηδά ταχύτατα τα σύνορα και διατρέχει όλην την γην.

Διά τούτο, είτε θέλομεν, είτε μη, είτε είμεθα ώρμοι είτε μη, η παγκόσμιος αυτή Ιδέα, η οποία εις πολλάς ήδη χώρας ήρχισε να μεταβάλλεται εις τεραστίαν δύναμιν, θα παρασύρη και την Ελλάδα, χωρίς να την περιμένει να αωριμάση βιομηχανικώς ή πνευματικώς. Η μικρά τοπική πραγματικότης θα παρουσηθή από την Μεγάλην.

Ποίον λοιπόν είναι το χρέος μας; Πιστεύω βαθύτατα ότι το χρέος των δυνάμεων να έχωσιν επίδρασιν εις τον τόπον μας, είτε επί του πεδίου της σκέψεως είτε επί του πεδίου της δράσεως είναι τούτο: **Να προσαρμόσωμεν την μικράν μας Πραγματικότητα εις την Μεγάλην. Πώς; Μορφώνοντες, φωτίζοντες τον λαόν, τονώνοντες τας ανωτέρας ηθικάς Αρχάς που απομένουν ακόμη, καταδεικνύοντες όχι μόνον πλέον τα δικαιώματα, αλλά και τας υποχρεώσεις άς έχει μία τάξις, ήτις μέλλει να αναλάβη ευθύναν.**

Μόνον εάν τοιουτοτρόπως προπαρασκευάσωμεν τον λαόν, θα είμεθα εις θέσιν, όταν θα έλθη η μοιραία κρίσιμος στιγμή, να προσαρμόσωμεν την σημερινήν παγκόσμιον ορμήν προς αναδημιουργίαν, με τας ιδιαίτερας συνθήκας του τόπου μας, με την ειδικήν ψυχολογίαν της ιστορίας και του λαού μας.

Ο αγών, όπως τον αντιλαμβάνομαι, δεν είναι απλώς οικονομικός. Η οικονομική χειραφέτησις είναι μόνον μέσον προς ψυχικήν και πνευματικήν χειραφέτησιν του ανθρώπου. Δεν ζητούμεν να ανατρέψωμεν την θρησκείαν, την οικογένειαν, την Πατρίδα, αλλά να δώσωμεν ανώτερον, βαθύτερον περιεχόμενον εις την θρησκείαν, εις την οικογένειαν, εις την

πατρίδα. Όλοι, όσοι πονούμεν τον άνθρωπον, έχομεν χρέος:

α) Να μην ανεχόμεθα πλέον την αδικίαν και την ανηθικότητα της συγχρόνου κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

β) Να διασώσωμεν και να τονίσωμεν το δικαίωμα, το οποίον έχει ο λαός να θέλη να βελτιώση την θέσιν του. Και όχι μόνον το δικαίωμα, αλλά και την δύναμιν να υψώση το επίπεδον της όλης ζωής του.

Σκοπός μας είναι να δημιουργήσωμεν μίαν ανωτέραν ηθικήν, να φέρωμεν δικαιοσύνην εις τον κόσμον, να δώσωμεν βαθύτερα έννοιαν εις την αρετήν, εις την τιμήν, εις την ανθρωπότητα.

N. KAZANTZAKHS

Μετά ξαναφεύγει για την Ευρώπη.

Για περισσότερη ενημέρωση του αναγνώστη σχετικά με τους συνεργάτες που θέλει, στο υπό έκδοση “κομμουνιστικό” περιοδικό του, παραθέτω μερικά από τα ονόματα:

1. Παπαναστασίου (Αλεξ. Παπαναστασίου πολιτικός - κοινωνιολόγος).
2. Φαρμακίδης (Ξεν. Φαρμακίδης, Κύπριος, Λαογράφος).
3. Ανδρεάδης (Ανδρ. Ανδρεάδης, καθηγητής, Δημόσιας οικονομίας - Στατιστικής).
4. Παπανδρέου (Γεωρ. Παπανδρέου, πολιτικός - νομικός).
5. Δοξιάδης (Αποστ. Δοξιάδης, γιατρός).
6. Σκουριώτης (Παν. Σκουριώτης, ανώτερος υπάλληλος Υπ. Δικαιοσύνης).
7. Δημητριάδης (Γλύπτης).
8. Κουτούπης (Θαλής Κουτούπης, οικονομολόγος, πολιτικός, δημοσιογράφος).
9. Ράδος (Κων/νος Ράδος, Συγγραφέας).

“... Στα γράμματα που έστειλα και παρακαλούσα για συνεργασία του περιοδικού, μήτε λέξη από κανένα δεν έλαβα. Η αηδία μου δε λέγεται. Ξέρω, πολιτικές ανωμαλίες κλπ. Μα η γαϊδουριά απομένη ακέραιη...”

Με αυτούς τους ανθρώπους και μάλιστα με τον Γεώργιο Παπανδρέου, γνωστός για τα πολιτικά του φρονήματα, ήθελε να εκδόσει περιοδικό με καθαρά κομμουνιστικό περιεχόμενο. Όσο για τους αριστούς πνευματικούς ανθρώπους, που έλαβαν τα γράμματά του, αυτοί περιορίστηκαν να γελάσουν όπως διαφαίνεται από τα γράμματά του και από διηγήσεις αυτών των ανθρώπων.

Ετσι έδωσε από τη σκέψη του η επιμονή του να εκδόσει κομμουνιστικό περιοδικό.

Με την ευκαιρία των δέκα χρόνων ζωής της Οκτωβριανής Επανάστασης ο “Εκπαιδευτικός Ομίλος”, οργάνωσε εκδήλωση με ομιλητές το Ν. Καζαντζάκη και τον Παναίτ Ιστράτι, με θέμα: “Τα επιτεύγματα της Σοσιαλιστικής Επανάστασης στην Ε.Σ.Σ.Δ.

Μέρες, σ' όλες τις εφημερίδες, καθημερινό θέμα η “Οκτωβριανή Επανάσταση” ο “Εκπαιδευτικός Όμιλος” και φυσικά οι ομιλητές, άλλες υπέρ και άλλες κατά ανάλογα με την κομματική τους τοποθέτηση.

Η φήμη πως ένας άνθρωπος, σαν τον διάσημο συγγραφέα Παναίτ Ιστράτι, θα μιλούσε για τη χώρα που οικοδομεί με θαυμαστή επιτυχία το σοσιαλισμό κυκλοφόρησε σ' όλη την Ελλάδα.

Στην Αθήνα έγινε κυριολεκτικά σεισμός. Εργάτες, μικροεπαγγελματίες, υπάλληλοι, επιστήμονες, πνευματικοί άνθρωποι έτρεξαν να παρακολουθήσουν τη διάλεξη. Το κινηματοθέατρο “ΑΛΑΜΠΡΑ” κατάμεστο, οι γύρω χώροι και η οδός Πατησίων ως την Ομόνοια πλημμυρισμένοι από ανθρώπους κάθε τάξης. Η συγκοινωνία σταμάτησε.

Ο Δημ. Γληνός παρουσιάζει τον Ιστράτι κι εξηγεί πως η διάλεξη που οργάνωσε ο “Εκπαιδευτικός Όμιλος” δεν έχει πολιτική σημασία, αλλά έχει απλώς διαφωτιστικό σκοπό πάνω στο μεγάλο ζήτημα της Σοβιετικής Ενωσης.

Μετά την εισήγηση του Γληνού μίλησε ο Καζαντζάκης για τις εντυπώσεις του από την τελευταία του επίσκεψη στη Ρωσία με την ευκαιρία της δεκάτης επετείου της Επανάστασης. Η ομιλία του διακόπτεται συχνά από ζητωκραυγές και χειροκροτήματα. Προχωρώντας στην ομιλία του αναλύει τις προσπάθειες της Σ.Ε. να δημιουργήσει με τη Ρωσία, που ήταν μια από τις πιο καθυστερημένες χώρες της Ευρώπης, μιαν από τις πιο πολιτισμένες. Επί-

σης αναλύει την ενδοκομματική πάλη του Ρ.Κ.Κ. (τις αντιθέσεις Στάλιν - Τρότσκι) και τελειώνει τονίζοντας τους κινδύνους που απειλούνε τη Σ.Ε. από τις ιμπεριαλιστικές συννομοσίες.

Μετά τον Καζαντζάκη παίρνει το λόγο ο Ισραάτι.

Μέσα σ' ενθουσιώδη χειροκροτήματα ο Ισραάτι αρχίζει την ομιλία του στη γαλλική γλώσσα και ακολουθεί μετάφραση. Αυτός ως κύριος ομιλητής στέκεται περισσότερο στα μεγάλα επιτεύγματα της Ε.Σ.Σ.Δ. Φαίνεται πως στην ελληνική εξουσία δεν άρεσε, αυτή η πρωτόγνωρη για την εποχή εκείνη, μαχητική κοσμοπολιτικότητα. Η αστυνομία ήρθε επανειλημμένα σε σύγκρουση με τον κόσμο για τη διάλυση του. Αλλά και οι ομιλίες των δύο ομιλητών δεν ήταν αρεστές. Τορπίλες στο ελληνικό αστικό καθεστώς τις θεώρησε. Γι' αυτό επεμβαίνει ο εισαγγελέας. Καζαντζάκης και Ισραάτι παραπέμπονται στον ανακριτή.

Την επομένη στο επίσημο έντυπο του Κ.Κ.Ε. ο "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ" που ασφαλώς δεν του άρεσε η ομιλία του Καζαντζάκη γράφει: "... μιλάει ο Καζαντζάκης, για τις εντυπώσεις του από την τελευταία του επίσκεψη στη Ρωσία με την ευκαιρία της δεκάτης επετείου της Επανάστασης. Η ομιλία του, ως ύψος ιδεολογικότητας, πάντα διακρίνεται ωστόσο συχνά από ζητωκραυγές και χειροκροτήματα, όταν παρ' όλες τις καλοχρησιμοποιούμενες επιφυλάξεις του, αναγκάζεται να ομολογήσει ορισμένες αλήθειες. Σε μια στιγμή που πέφτει από τα χείλη του το όνομα Λένιν, όλη εκείνη η αίθουσα, σα να πέρασε κάποιος σίφουνας στον αέρα κι από τη μαν άκρη στην άλλη της σάλας δέλεπαι κανείς ανθρώπους με φλογισμένα μάτια και χαρούμενο πρόσωπο να έχουν πάρει, μόνο που άκουσαν τ' όνομα "Λένιν", κάτι από την ηρωική ορμή του μεγάλου στρατηγού της παγκόσμιας επανάστασης".

Ο Ισραάτι και ο Καζαντζάκης προσήλθαν ενώπιον του ανακριτού του βου τμήματος, Σουριδάκη, και απολογήθηκαν.

Μετά το πέρας της απολογίας των παρέμειναν αναμειγνύοντες το αποτέλεσμα, ενώ εκ παραλλήλου σμήνη, πολιτικοφορούντων οργάνων της αστυνομίας περιφερόμενοι εις τους διαδρόμους του Πρωτοδικείου ανέμεναν εναντίον να τους συλλάβουν σε περίπτωση που θα δινόταν σ' αυτούς σχετική εντολή του ανακριτού.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΙΣΤΡΑΤΙ ΚΑΙ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Η απολογία, που κατατέθηκε εις τον ανακριτήν υπό τύπον υπομνήματος έχει έτσι:

"Η εναντίον μας διατυπωμένη κατηγορία, την οποίαν αποκρούομεν ως όλως αβάσιμον και νόμιμω απήρικτον διά τους κατωτέρω αναφερομένους λόγους, μας παρέχει την ευκαιρίαν ίνα ενώπιον της Δικαστικής Εξουσίας προδόμεν εις την κάτωθι δήλωσιν, που επέχει και θέσιν απολογίας μας.

Ο Βίλχελμ Λήμπκνεχτ αγορεύων κατ' Οκτώβριον του 1878 ενώπιον του Ράιχσταγ και κατακρίνων τας διατάξεις του υπό ψήφισιν νομοσχεδίου διά την διώξιν των σοσιαλιστών, είπε μεταξύ άλλων και τα εξής αξιοσημείωμενα, αποτεινόμενος προς τον Βίσμαρκ και τα κόμματα της δεξιάς, εξ ονόματος των Σοσιαλοδημοκρατών:

"... Τούτο θέλομεν να σας είπωμεν πριν αναλάβετε τον εναντίον μας αγώνα. Κτυπάτε μας όσο μπορείτε. Ομως μη μας συκοφαντήτε...". Ταύτην την δήλωσιν έχομεν να κάμωμεν και ημείς σήμερον προς τους κατηγορούς μας. Το να μας καταδιώξετε διά τας αρχάς μας, είναι δικαίωμα υμών, ίσως και καθήκον απόλυτον. Το να μας αποδίδετε όμως ιδιότητα μισθάρνων οργάνων της Γ' Διεθνούς, τούτο αποτελεί καθαράν συκοφαντίαν, την οποίαν αποκρούομεν μετ' αγανάκτησως. Οι κατηγοροί μας θα ήσαν συνεπέστεροι προς εαυτούς, εάν αφίνοντες κατά μέρος τας αορίστους κατηγορίας περί χρηματισμού μας εκ Μόσχας, κατέθετον εις την ανάκρισιν τα αποδεικτικά στοιχεία της κατηγορίας. Αλλά τοιαύτα δεν κατέχουσι, διότι ουδεμία μεταξύ ημών και της Μόσχας υπάρχει σχέσις, πλην της πνευματικής τοιαύτης. Ανάγκη μάλιστα να κάμωμεν και ταύτην την διασάφησιν.

Ότι μολονότι είμεθα ορθόδοξοι Μαρξιστοί, και πιστεύομεν απόλυτα προς την Μαρξιστικήν αρχήν της πάλης των τάξεων, δεν ανήκομεν εν τούτοις, δυστυχώς εισέτι, εις το επίσημον Κομμουνιστικόν Κόμμα. Είμεθα απλώς διανοούμενοι επαναστάται, ανθρωπιστοί, κήρυκες και εργάται διά την δημιουργίαν μιας καλύτερας αύριον που θα διασφαλίση εις τον άνθρωπον μίαν πραγματικήν κοινωνικήν δικαιοσύνην και ισότητα.

Σκοπός της διαλέξεώς μας ήτο να διαφωτισόμεν επιστημονικά επί τη βάσει ντοκουμέντων και αριθμών τον ελληνικόν λαόν και τον διανοούμενον κόσμον διά την συντελουμένην εις την Ρωσίαν ανθρωπιστικήν αναγέννησιν, που, κατά τη γνώμην μας αποτελεί την χαρμήν μας δικαιοτέρας αύριον. Γι' αυτό ακριβώς και την εις τον θεάτρον "Αλάμπρα" διάλεξιν μας την διέκρινε πλήρης αντικειμενικότης και επιστημονική εξέτασις των κοινωνικών φαινο-

παρά η τυρανία και η εκμετάλλευσις των αδυνάτων από τους ισχυρούς.

Εάν αγωνιζόμεθα, τούτο το πράττομεν, διότι εις την πάλην μάς οδηγεί το συναίσθημα και η βαθύτερα επίγνωσις της αδικίας και της ανισότητος που κυριαρχεί σήμερον. Η ιστορία δεν αναφέρει καμμίαν επανάστασιν, κανένα αγώνα, ουδεμίαν εξέγερσιν που να μην είχε αφορμήν την κοινωνικήν δυστυχίαν και αθλιότητα. Ας ερωτηθώμεν οι ιατροί εάν εσημειώθησαν ποτέ επιδημικά νοσήματα εις υγιείς κοινωνίας. Ας ερωτηθώμεν οι δικασταί πού έγκριται η πηγή του εγκλήματος. Αι κοινωνικαί και πολιτικά ιδέαι ούσαι προϊόντα ωρισμένων οικονομικών καταστάσεων, δεν είναι δυνατόν να καταπολεμηθώμεν διά διώξεων, φυλακίσεων, απελάσεων. Τα μέτρα αυτά απεδείχθησαν παντού και πάντοτε ανίσχυρα να θέσουν φραγμόν εις την ανθρώπινην εξέλιξιν. Μόνο η γνώσις των ελαττωμάτων και των ελ-

Νίκος Καζαντζάκης - Άγγελος Σικελιανός, Αθήνα 1921. Γνωρίστηκαν κι αναγνώρισαν αμέσως την ψυχική τους συγγένεια. Ήσαν εσωτερικά ελεύθεροι και εξωτερικά μαχητές ενός πεπρωμένου που οι ίδιοι έταξαν για τον εαυτό τους.

μένων. Δι' αυτόν ακριβώς τον λόγον εκπληττόμεθα ακούοντες σήμερον, ότι κατηγορούμεθα δι' εξύβρισιν της Αρχής και διατάραξιν της κοινής ησυχίας.

Αλλά ποίον μέρος της αγορεύσεώς μας και ποία φράσεις μας αποτελούν το αδίκημα της εξύβρισεως; Πιθανόν να υπήρξαμεν ίσως αρκετά καιστικοί εις τας εκφράσεις μας και δριμείς κατηγοροί της κρατούσης κοινωνικής τάξεως. Αλλά τούτο το επεράξαμεν όχι με την δολίαν πρόθεσιν της εξύβρισεως - στοιχείον απαραίτητον κατά τον νόμον προς τελεσιουργίαν του αδικήματος, αλλά με την πρόθεσιν της επιστημονικής ερευνής προς σκοπόν μεταβολής του σημερινού κοινωνικού καθεστώτος, αφού πιστεύομεν, ότι οι νόμοι και τα πολιτικά και κοινωνικά καθεστώτα υπόκεινται εις την αναπόδραστον φοράν της προόδου και της εξέλιξεως της ανθρωπότητος, της οποίας είναι και προϊόντα. Διά τους αυτούς λόγους αποκρούομεν επίσης και την κατηγορίαν επί διατάραξιν της ησυχίας των πολιτών.

Οι κατηγοροί μας μας χαρακτηρίζουν ως ανατροπέας. Ναι. Τον χαρακτηρισμόν αυτόν δεν τον αποκρούομεν. Και δεν τον αρνούμεθα, διότι πράγματι θέλομεν να ανατρέψωμεν την τάξιν την κοινωνικήν, την κρατούσαν, που κατά τας πεποιθήσεις μας, δεν είναι τίποτε άλλο,

λείψωμεν που παρουσιάζει σήμερον η κοινωνία μπορεί ν' αποτρέψη την επερχομένην μοιραίαν και αναγκαίαν ανατροπήν. Το να διακηρύττη κανείς, ότι ο κεφαλαιοκρατισμός που απετέλεσεν άλλοτε στοιχείον προόδου και εξέλιξεως αποτελεί σήμερα ογκόλιθον και εμπόδιον εις την ανθρώπινην πρόοδον και ότι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας επί των μέσων της παραγωγής είναι, ως ο Μπαμπέφ υποστηρίζει, το μεγαλύτερον αδίκημα προς την ανθρωπίνην φύσιν είναι αλήθεια, των οποίων η διακήρυξις και η γνώσις δεν είναι δυνατόν να είναι κολάσιμοι. Διότι μόνον το γινώσκειν αποτελεί δύναμιν, και διότι η δύναμις είναι ιδιαίτερον γνώρισμα των ανθρώπων που ως προορισμόν των έχουν να λέγουν πάντοτε την αλήθειαν.

Αυτοί είναι εν συντομία οι λόγοι, κ. Ανακριτά, διά τους οποίους πιστεύομεν απόλυτως εις τον αγώνα της εργατικής τάξεως, η νίκη της οποίας θα έχη ως αποτέλεσμα την επικράτησιν μιας νέας ηθικής και πνευματικής τάξεως, ομοίαν της οποίας δεν αναφέρει έως τώρα η ιστορία.

Αθήνα, 12 Ιανουαρίου 1928
ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ
ΝΙΚ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Εν τω μεταξύ οι πνευματικοί άνθρωποι ξεσηκώνονται και απαιτούν την απόλυση των κατηγορουμένων με υπομνήματά τους. Παραθέτω μέρος της διαμαρτυρίας:

"Με μεγάλη μας λύπη οι πιο κάτω υπογεγραμμένοι παρατηρήσαμε τις τελευταίες μέρες μια εντελώς άδικη επίθεση... Επειδή η στάση αυτή προσβάλλει αυτή τη διάνοηση και τον πολιτισμό του τόπου μας, αναγκαζόμαστε να διαμαρτυρηθούμε...

Το γεγονός μόνο ότι παρανοούμε την ανθρωπιστική τάση ενός διανοούμενου αποτελεί σπάγμα όχι μόνο για ένα σκεπτόμενο άνθρωπο, αλλά ακόμα και γι' αυτόν τον πολιτισμό μας, για τον οποίο τουλάχιστον μέχρι σήμερα μπορούσαμε να καυχήθουμε. Με θαυμάτη λύπη, με τη δήλωσή μας αυτή, κατηρηιάζουμε την επιπόλαια τακτική...

Με τη φροντίδα του Λογοτεχνικού - Καλλιτεχνικού Ομίλου Πειραιώς:

Κώστας Αθάνατος, Κλέων Παράσχος, Κώστας Ουράνης, Κώστ. Μπασιπιάς, Γ. Λύγκος, Φ. Πολίτης, Γ.Ν. Πολίτης, Χαρ. Σακελλαριάδης, Γ. Αννίνος, Θ. Συναδινός, Αλκης Θυρίλλος, Κ. Φώσκολος, Δημ. Μπόγγης, Ι. Ιωαννόπουλος, Σταμ. Χαριμίδης, Ν. Καρθούνης, Κ. Κωνσταντινίδης, Μίνως Ανδρουλιδάκης, Γ. Κοτζιάς, Δημ. Πουρνάρας, Βασ. Ηλιάδης, Χαρ. Σταματίου, Κώστας Οικονομίδης, Γεράσι. Σπαταλάς, Π. Πικρός, Ν. Χατζάρας, Ν. Λαπαθιώτης, Μ. Παπανικολάου, Φ. Κόντογλου, Εταιρεία Διανοούμενων Πειραιώς, Λογοτεχνικός - Καλλιτεχνικός Όμιλος Πειραιώς.

Ομοίως η "ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ" της Θεσσαλονίκης με τηλεγράφημά της με ημερομηνία 18 Ιανουαρίου 1928 αναφέρει τα εξής:

"Διώξις μεγάλου συγγραφέως Παναΐτ Ισραάτι και διανοούμενων Καζαντζάκη - Γληνού, αποτελούσα μίαν επί πλέον εκδήλωσιν υφισταμένης τρομοκρατίας κατά εργατικής τάξεως προκαλεί την αγανάκτησιν και την δδελυμίαν. Διαμαρτυρούμεθα διά την ασύστολον κατάπιάτησιν στοιχειωδών συνταγματικών ελευθεριών και απαιτούμεν την άμεσων παύσιν της διώξεώς των".

Οι διαμαρτυρίες δεν περιορίστηκαν στην Ελλάδα. Πέρασαν τα σύνορα. Απλώθηκαν στην Ευρώπη, έφτασαν στην Αμερική. Ο Τύπος από τις πρώτες σελίδες παρουσιάζει τα γεγονότα.

Δεν κρίνεται το περιεχόμενο των ομιλιών. Κρίνεται η συμπεριφορά των αρχών σε πνευματικούς ανθρώπους.

Στη Γαλλία ο Τύπος - ανεξάρτητα πολιτικής τοποθέτησης - είναι πολύ πιο καιστικός, γιατί σ' αυτή τη χώρα οι αγώνες των πνευματικών ανθρώπων έχουν μεγάλη ιστορία και σχεδόν με το ίδιο πνεύμα γράφουν όλες οι εφημερίδες. Να μια παράγραφος: "... Είμαστε κατά του γελοίου πνεύματος των κυβερνήσεων εις το οποίον η Ελλάς δεν υστέρησεν, εισερχομένη σ'αυτήν εις την σειράν των δικτατοριών που καταδιώκουν την ελευθερίαν και την επαναστατική σκέψιν" Και άλλη: "... Η πράξις της Ελληνικής κυβερνήσεως προσθέτει εν ακόμη αίσχος εις τον λεγόμενον πολιτισμένον κόσμο".

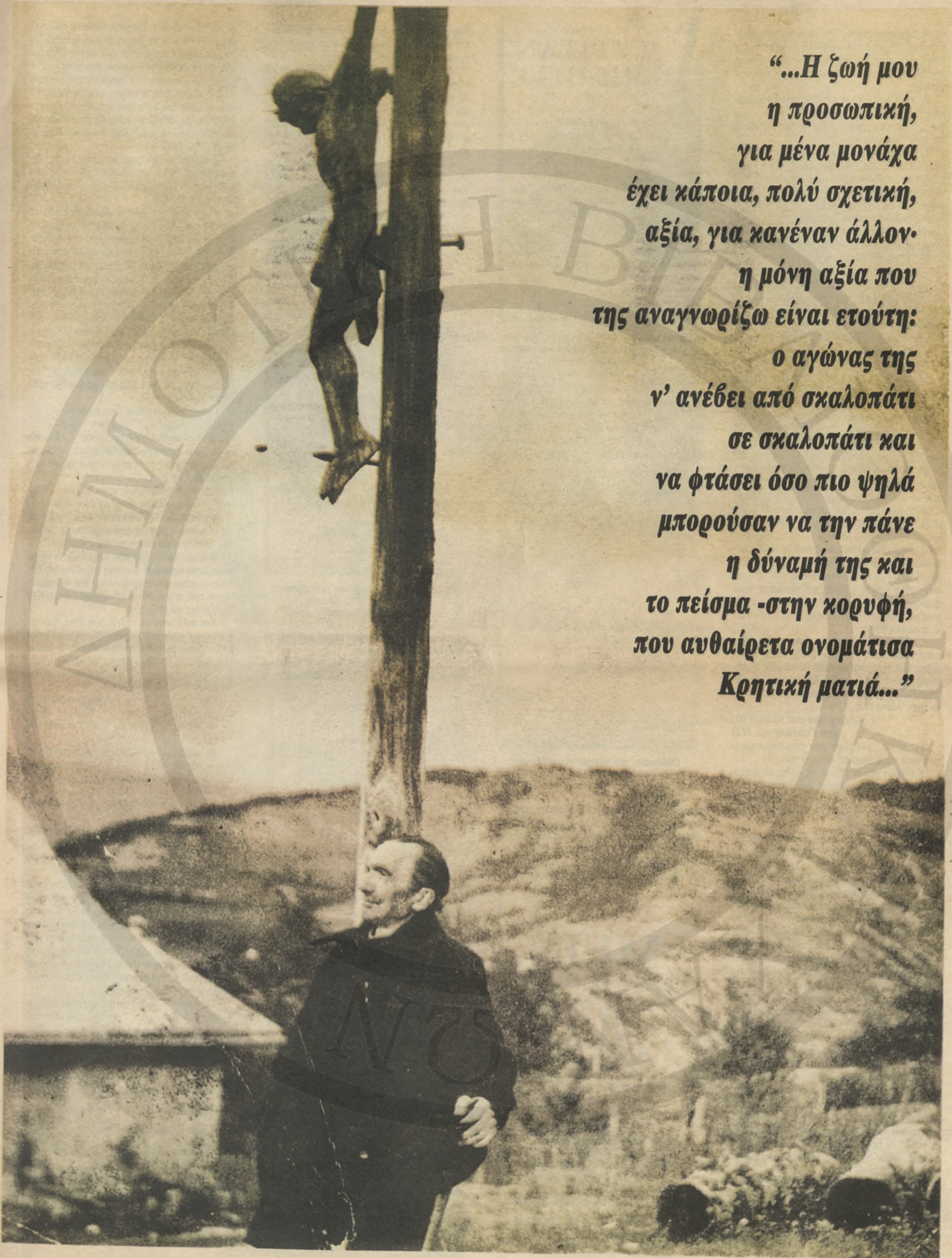
Τρεις μήνες ύστερα από τη μίμησιν Ισραάτι, Γληνού, Καζαντζάκη, στις 4-4-28 ο Τύπος αναφέρει:

"Η εκδίκασις ενώπιον του Β' Πλημμελειοδικείου των κ.κ. Νικ. Καζαντζάκη και Δ. Γληνού, κατηγορουμένων επί "προσλήσει των πολιτών εις εχθροπάθειαν, η οποία είχεν ορισθεί διά την πρωίαν της χθες ανεβλήθη κατ' αρχάς διά το απόγευμα, κατ' εντολήν του Προέδρου του Πλημμελειοδικείου, ζητήσαντος ως επροφασίσθη να μελετήση προηγουμένως τον φάκελον της υποθέσεως.

Το απόγευμα επαναληφθείσας της συνεδριάσεως εκρήθη σκόπιμον να αναβληθεί επί αύριον η δίκη με την πρόφασιν ότι δεν παρουσιάσθη ως μάρτυς κατηγορίας ο πολύς... Κουλουμβάκης".

Φυσικό και λογικό ασφαλώς επακόλουθο της τοποθέτησης του "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ", αναφορικά με τη θέση που κράτησε ο Καζαντζάκης, με την ομιλία του, για την οικοδόμησιν του σοσιαλισμού στη Ε.Σ.Σ.Δ., ήταν να φραχθεί η καρδιά του Καζαντζάκη. Ίσως αυτό το κριτικό σημείωμα ή ίσως το πιο θαιικό, να ήταν εκείνο που τον έστρωσε να πέσει από το

“...Η ζωή μου
η προσωπική,
για μένα μονάχα
έχει κάποια, πολύ σχετική,
αξία, για κανέναν άλλον.
η μόνη αξία που
της αναγνωρίζω είναι ετούτη:
ο αγώνας της
ν’ ανέβει από σκαλοπάτι
σε σκαλοπάτι και
να φτάσει όσο πιο ψηλά
μπορούσαν να την πάνε
η δύναμή της και
το πείσμα -στην κορυφή,
που αυθαίρετα ονομάτισα
Κρητική ματιά...”

ύψος της μετεώρωσής του στην πραγματικότητα και να δει με πιο καθαρό βλέμμα πως ο δικός του κομμουνισμός θρυσκόταν σε μεγάλη απόσταση από τον κομμουνισμό των κομμουνιστών.

Γι' αυτό και απομακρύνθηκε από τους κύκλους των κομμουνιστών και των ελλήνων και των ξένων, και πήρε το δρόμο του ταξιδιού και του γραφίματος.

Η κήρυξη του πολέμου βρίσκει τον τον Κ. στην Ελλάδα. Από το 1940 και σ' όλο το διάστημα του ελληνοϊταλικού πολέμου και της γερμανοϊταλικής κατοχής ο Καζαντζάκης ζει στην Αίγινα, μαζί του και η Ελένη. Αρκετοί πνευματικοί άνθρωποι της Αττικής τον επισκέπτονται. Καθ' ένας απ' αυτούς όλο και κάτι έχει να διηγηθεί αργότερα και για τους δυο.

Με την κήρυξη του πολέμου ο ελληνικός λαός ξεσηκώνεται και με πολύ ενθουσιασμό τρέχει να φράξει το δρόμο, για τη χώρα μας, στα ιταλοφασιστικά στρατεύματα. Λίγο αργότερα θα αντιμετωπίσει και τα χιτλερικά στρατεύματα. Οι πνευματικοί άνθρωποι εκτελούν το καθήκον τους. Το ξεκίνημα δίνει ο Παλαμάς.

«... μεθύστε με τ' αθάνατο κρασί του εικοσιένα».

Ομάδες - ομάδες οι πνευματικοί άνθρωποι γυρνάνε από πόλη σε πόλη και μιλάνε σε συγκεντρώσεις για να ενθαρρύνουν και ενημερώσουν το λαό σχετικά με τη σημασία του αγώνα και της νίκης.

Η φωνή του Καζαντζάκη δεν ακούγεται, θαρρείς κι έχει μετακομίσει σ' άλλη αστική περιοχή. Βούλωσαν θαρρείς τ' αυτιά του και δεν ακούει το γέλιο και το τραγούδι των Ελληνόπουλων που τρέχουν στα σύνορα. Δεν ακούει τίποτα για τις χιλιάδες κοπέλες που πλέκουν μάλλινα για τα στρατευμένα παιδιά. Δεν φτάνει σ' αυτιά του ο απόηχος από το βαρύ, άτσало, περπάτημα που αφήνουν οι Ηπειροπούλες, στα κακοτράχαλα μονοπάτια, φορτωμένες τρόφιμα και πολεμοφόδια για να φτάσουν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, να εφοδιάσουν τα μαχόμενα παλικάρια και να τους προσφέρουν ένα γλυκό χαμόγελο, ένα φιλή ευγνωμοσύνης.

«... Είμαστε άντρες, μπαλαματιήδες, υποκριτές. Μια μόνο γενναία πράξη υπάρχει: να ρίξεις ό,τι έχεις, περιουσία, δολικάδα, συνήθειες και να θγεις στους δρόμους να φωνάξεις! Πώς ξεχωρίζουν οι μεγάλες ψυχές απ' τις μέτριες. Μόνο έτσι...»

(Απόσπασμα από γράμμα του στη Γαλάτεια σελ. 113).

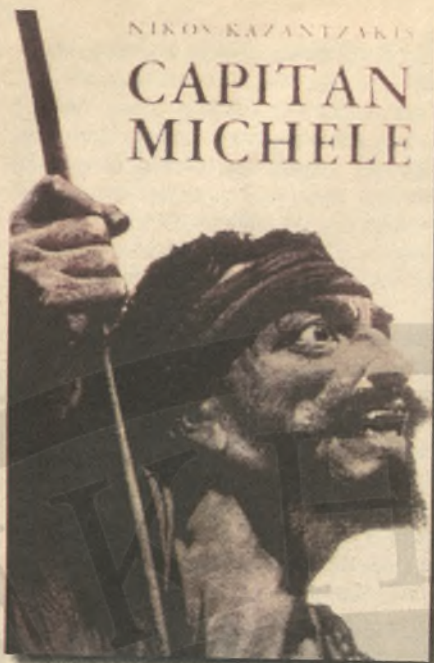
Γι' αυτό...(:) ζάρωσε σαν τρομοκρατημένο ελάφι στην ερημική σπηλιά του.

Και μετά που οι χιτλερικές ορδές τσαλαπατούν, κομματιάζουν, καίνε, ρημάζουν τη ζωή και κατεξυτελίζουν κάθε ανθρωπίνη αξιοπρέπεια, δεν έχει η ψυχή του μάτια για να δει και ν' αντρευτεί.

Και όταν και τα μωρά και οι γέροι θα στρατευτούν στην Εθνική Αντίσταση και θα γράφουν με το αίμα τους τα συνθήματα της ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ. Και όταν τα Ελληνόπουλα θα ορμούν μαζί στους δρόμους με σημαίες και με τραγούδια. Και όταν τα κορμιά των αγωνιστών θα αιωρούνται στα δέντρα και στις κολώνες των δρόμων. Και όταν κάθε μέρα θ' απλώνεται η είδηση για τους δεκάδες εκτελεσμένους πατριώτες τα χαράματα. Και όταν τα τάνκς θα περνάνε και θα πολτοποιούν τις Ελληνοπούλες, όπως τη Σταθοπούλου. Και όταν τα Ελληνόπουλα, αετόπουλα, με το γάλα της μάνας ακόμα στο στόμα, ταμπουρωμένα σ' ένα παλιόσπιτο στον Υμηττό θα τουφεκάνε τους Γερμανούς ώρες και ώρες μέχρι να τα νεκρώσει ο θάνατος με τις χιτλερικές σφαίρες, αυτός και πάλι μανταλωμένος σε τέσσερις τοίχους στην ερημιά της Αίγινας, δεν ακούει. Ούτε θα θελήσει να μάθει από τους πνευματικούς ανθρώπους της Αττικής, που τότε - τότε τον επισκέπτονται, πως ο πνευματικός κόσμος της χώρας, εκτός από ελάχιστους - που μετριούνται στα δάκτυλα του ενός χεριού - είναι στρατευμένοι σε κάποια από τις οργανώσεις της Εθνικής Αντίστασης.

Τίποτα δεν τον συγκλονίζει, δεν τον συγκινεί, δεν τον αγγίζει. Μακριά κι απόξενος από την κοσμογονία που συνταράσσει τη χώρα του.

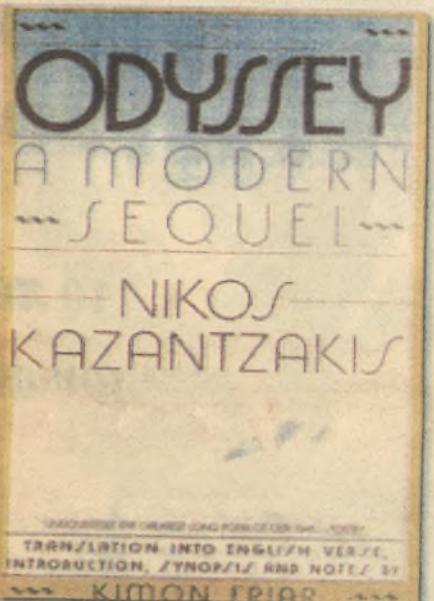
Μήπως ακόμα στη σκέψη του εξακολου-

Ο Νίκος Καζαντζάκης πέρασε τα σύνορα. Πάνω το εξώφυλλο ιταλικής έκδοσης του «Καπετάν Μιχάλη».

θούσαν να κυριαρχούν οι αντιλήψεις που πριν από χρόνια διατύπωνε σε γράμμα του στη Γαλάτεια. Τότε απ' τη Γερμανία έγραφε:

«... Λέω πως και να γαθεί ένα κράτος - άθλιο, μάλιστα, σαν το Ελληνικό - δεν έχει καμιά σημασία. Πρώτα γιατί ίσως έτσι μόνο θα μπορέσει να λευτερωθεί μια λαμπρή, αλλοπρό-

Οδύσσεια, μια σύγχρονη αναζήτηση: Το εξώφυλλο της αγγλικής μετάφρασης της «Οδύσσειας», από τον Κίμων Φράιερ

σαλλη, ευφύεστατη ράτσα. Κ' έπειτα γιατί, θέλοντας και μη, εκεί βαδίζει ο κόσμος. Να εξαφανιστούν οι πολιτειακές μορφές που γεννούν το μίσος. Αν πάλι εξαφανιστούν οι Έλληνες, γιατί είναι ανάξιοι, τότε βλογημένοι η ώρα του εξαφανισμού τους. Θ' αδειάσουν τη λα-

Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης: Το εξώφυλλο γερμανικής έκδοσης του μυθιστορήματος «Ο φτωχούλης του Θεού»

μπρή αυτή γωνιά της θάλασσας που μολύνουν και θα 'ρθουν άλλοι άνθρωποι να τμήσουν τ' όνομα του ανθρώπου.

Δεν ξέρω καλά ή κακά, έχω ξεφύγει απ' τα σύνορα της ελληνικής πατρίδας. Ναι, είμαι από την ελληνική ράτσα και ο ξεπεσμός της είναι και δικός μου ξεπεσμός - γιατί τα στοιχεία που μου παρέχει και με τα οποία και μόνο μπορώ να δουλέψω εδώ στη γη, είναι ξεπεσμένα...» (σελ. 104).

Το θαθμό της αγωνιστικότητάς του και μαχητικότητάς του ομολογεί σ' άλλη επιστολή τους ως απάντηση σ' επιστολή της Γαλάτειας που ασφαλώς για κάποιο θέμα τον κριτικάρει:

«Απαντώ αμέσως στο γράμμα Σου. Ο,τι μου γράφεις είναι σωστό. Ξέρω πως δεν κάνω τέλεια το χρέος μου, πως κάθομαι εδώ στην ε-

Το εξώφυλλο της αγγλικής μετάφρασης του έργου του «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται»

ρημά και φανάζω σαν τον περίφημο πατριώτη την περίφημη φράση:

«'Η όλοι να σκοτωθείτε ή όλοι να λευτερωθούμε». Όλα όσα λες τα 'χω σκεφτεί και να τι

Σχετικά πρόσφατη έκδοση του «Τελευταίου Πειρασμού» του Ν. Καζαντζάκη στα ισπανικά.

απάντηση έδωκα στον εαυτό μου: Δεν είμαι άσπιος άνθρωπος ακόμα. Λέω ακόμα, όχι από δειλία, μα γιατί μάχομαι να νικήσω την αδυναμία μου. Είμαι καλός για να βρω το σωστό, για να φλογίσω μερικές ψυχές, για ν' ανάψω μερικά μυαλά. Μα εγώ μόνος μου να 'ρθω σ' επαφή με τους ανθρώπους, να παλέψω με την αδιαφορία, τη γελιοποίηση, την καθημερινή μικρολογία, δεν μπορώ. Αν κατέβω στην Ελλάδα νιώθω πως ακόμα δεν είμαι έτοιμος να

ριχτώ στον αγώνα. Θα πάω πάλι να κλειστώ στην εξοχή και να δέχομαι μερικούς εκλεκτούς ανθρώπους, να παλέψω με την αδιαφορία, τη γελιοποίηση, την καθημερινή μικρολογία, δεν μπορώ. Αν κατέβω στην Ελλάδα νιώθω πως ακόμα δεν είμαι έτοιμος να ριχτώ στον αγώνα. Θα πάω πάλι να κλειστώ στην εξοχή και να δέχομαι μερικούς εκλεκτούς ανθρώπους και να μιλώ μαζί τους την Κυριακή...» (σελ. 103).

Καθόλου φαντάζομαι δεν είναι άσχετο, με την ιδιοσυστασία του και το πραγματικό του πιστεύω το περιεχόμενο άλλης του επιστολής, όπου γράφει:

«... Περνώντας από το Naumburg είδα το σπίτι όπου γεννήθηκε ο Νίτσε κ' η τραγική μορφή του ανθρώπου αυτού που τόσο συγγενεύει με την ψυχική και σωματική μου διάπλαση με τάρραξε πάλι. Προχτές, στο Βερολίνο, ένας Γερμανός που γνώρισα, έτρεξε, την ώρα που περνούσα και πήγα να μερικά βιβλία στη βιβλιοθήκη, και μου είπε με συγκίνηση πως ξαφνικά ως με είδε, θάρρεψε πως είδε το Νίτσε. Κ' αλήθεια, μερικές εικόνες του μου μοιάζουν απίστευτα. Μα ως ελπίζω πως είμαι πιο γερός, πως οι γονείς μου δε μου μεταβίβασαν - όπως ο πατέρας του Νίτσε - το σπέρμα της παραφροσύνης...» (σελ. 210, το γράμμα έχει ημερομηνία 1-6-23).

Για τον Καζαντζάκη έχει καμιά δικαίωση η ζωή; Συμπεραίνω, ΟΧΙ. Είναι ένα φαινόμενο καταδικασμένο να εξαφανιστεί: «... Ξεκινάμε από μια σκοτεινή άβυσσο - καταλήγουμε σε μια σκοτεινή άβυσσο - το μεταξύ φωτεινό διάστημα το λέμε ζωή...».

«Αυτός ο μηδενισμός του - γράφει ο Βάουναλης - τον εμπόδιζε να πάρει θέση κάπου. Έμεινε πάντα έξω απ' όλα εκτός αν κάποτε θρέθηκε κάπου ερασιτεχνικά περαστικός. Μόνο στο δημοκρατικό έμεινε πιστός αγωνιστής».

Φτάνει και η μέρα που το χιτλερικό τέρας τσακίζεται οριστικά. Και στη σλαβωμένη Ελλάδα έρχεται η λευτεριά - έστω και τραυματισμένη από τον εμφύλιο σπαραγμό - και ο Καζαντζάκης αναθάρρησε.

Αφηνίζονται οι παλιές του ιδέες, ξανάρχονται το παλιά του οράματα, να σώσει τον Ελληνικό λαό, όσος απόμεινε από τη μαγία των κατακτητών. Κουράγιο και τόλμη χρειάζονταν η απόφαση του. Τα βρήκε όλα απλά και βολικά.

Ιδρύει κόμμα, σοσιαλιστικό (Σοσιαλιστική Εργατική Ένωση), που θα αγωνιζόταν να φέρει το Σοσιαλισμό στην Ελλάδα. Τον δικό του σοσιαλισμό.

Το Νοέμβριο του 1945 γίνεται υπουργός, Ανευ Χαροφυλακίου, ως αρχηγός κόμματος, στην Υπηρεσιακή Κυβέρνηση του Σοφούλη.

Νοέμβριος 1945, γίνεται και ο γάμος του με την Ελένη. Είχε περάσει αυτή τα σαράντα και αυτός τα εξήντα.

Σε λίγο διάστημα παραιτείται από την Κυβέρνηση. Παραιτείται από το ανύπαρχο κόμμα του. Παραιτείται και από κάθε χίμαρα να σώσει το λαό.

Και αργότερα συμμετέχει σε επιτροπή που θα καταγράψει τις ωμότητες των χιτλερικών στρατευμάτων σε πολλές περιοχές της Κρήτης.

Πιστεύω πως ο νιτσεισμός που του θόλωσε το νου και τον έκανε να πιστέψει πως στο χέρι του ήταν να γίνει και Θεός και κυρίαρχος στη ζωή, δεν τον άφησε ν' απαλλαγεί ποτέ από τις ιδιολογικές του συγχύσεις. Ασταμάτητες παλινοδίες, ήταν ολόκληρη η ζωή του.

Πάντως αν δεν είχε σταθερή πολιτική - ιδεολογική πορεία στη ζωή του, είχε άλλο, μεγάλο, πολύ μεγάλο: η δικαιοσύνη και η αξιοπρέπεια, ήταν οι δυο δυνατές φλόγες που τον θέρμαιναν στη ζωή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- «Επιστολές προς τη Γαλάτεια»
- «Νέα Εφημερίδα Ηρακλείου»
- «Ελεύθερο Βήμα»
- «Ριζοσπάστης»
- «Οι ρίζες του Λαϊκού μας κινήματος»

Γ. ΠΙΚΡΟΥ

Kazantzakis

ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

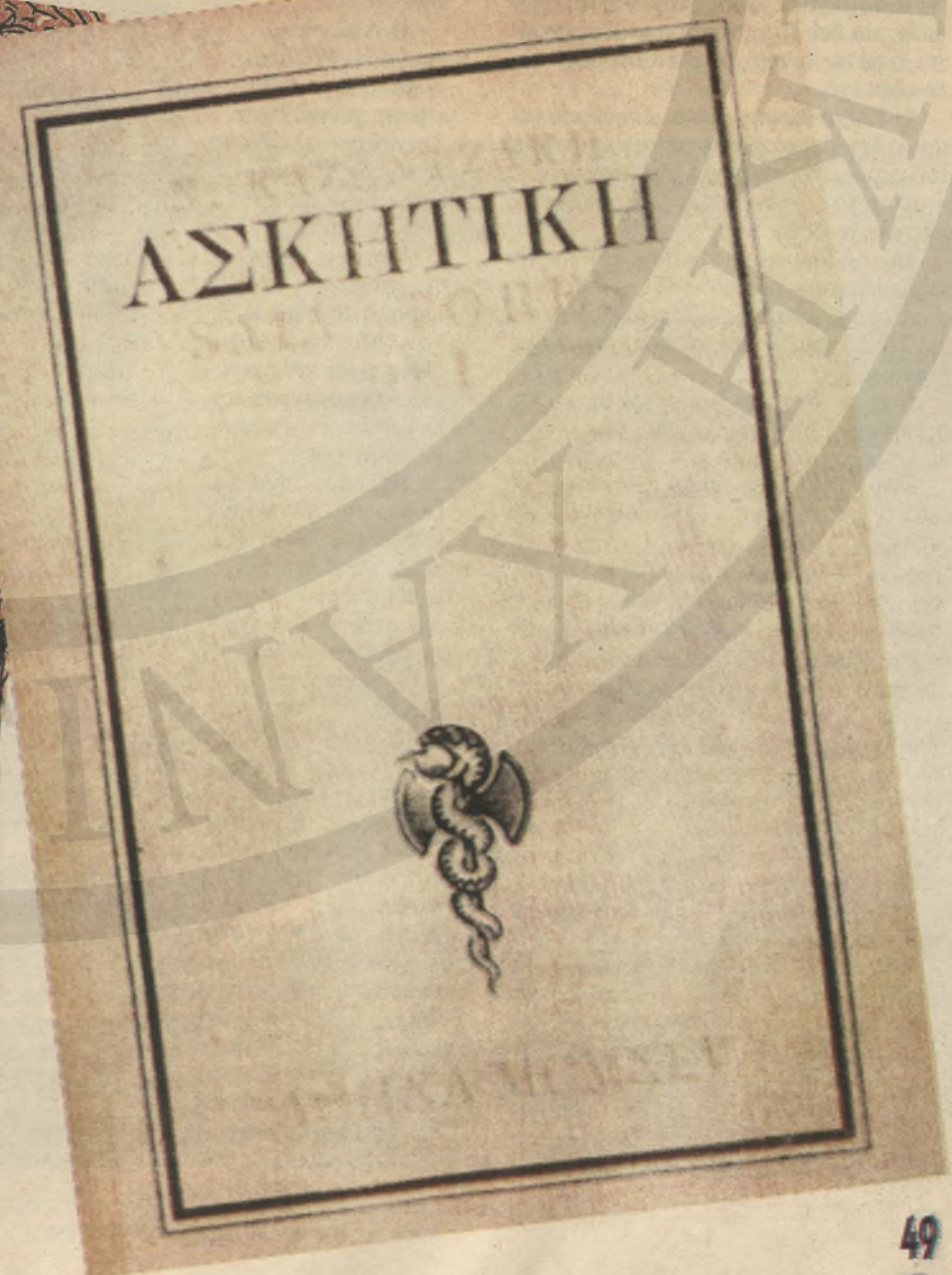
Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΙΧΑΗΛ

TODA RABA
Νίκου Καζαντζάκη
"ΔΙΦΡΟΣ"

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ΘΕΑΤΡΟ
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ
ΣΟΔΟΜΑ ΚΑΙ ΓΟΜΟΡΡΑ
ΒΟΥΔΑΣ
"ΔΙΦΡΟΣ"

ΑΣΚΗΤΙΚΗ

Η ιδέα της δικαιοσύνης στον Καζαντζάκη

Γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ιδέα της δικαιοσύνης αν και υπάρχει ως υπαρκτική ανάγκη κάθε ανθρώπου από την ώρα που αποκτά συνείδηση του εαυτού του και του κόσμου γύρω του, διαμορφώνεται σιγά - σιγά μέσα από τις σχέσεις του με το κοινωνικό γίγνεσθαι και με μέτρο αναφοράς μια κοσμοθεωρία.

Για τον λόγο αυτό η ιδέα αυτή ακολουθεί και στον Καζαντζάκη τη δική του πορεία.

Η ιδιαίτερη σημασία της πορείας αυτής για μας, έγκειται στο ότι είναι, όπως λέει ο ίδιος στην "Αναφορά" του, μια κόκκινη γραμμή, καμωμένη από στάλες αίμα μου, ανάμεσα στους ανθρώπους, στα πάθη και τις ιδέες.

Κάθε άνθρωπος, συνεχίζει ο Καζαντζάκης, άξιος να λέγεται γιος του ανθρώπου σηκώνει το σταυρό του και ανεβαίνει το Γολγοθά του* πολλοί, οι πιο πολλοί, φτάνουν στο πρώτο, στο δεύτερο σκαλοπάτι, λαχανιάζουν, σωριάζονται στη μέση της πορείας και δε φτάνουν στην κορυφή του Γολγοθά - θέλω να πω στην κορυφή του χρέους τους - να σταυρωθούν, ν' αναστηθούν, και να σώσουν την ψυχή τους.

Λιποψυχούν, φοβούνται να σταυρωθούν, και δεν ξέρουν πως η σταύρωση είναι ο μόνος δρόμος της ανάστασης* άλλον δεν έχει.

Ο Καζαντζάκης αν και σπούδασε νομικά, δεν ασχολήθηκε με την επιστήμη του. Στράφηκε γρήγορα στη λογοτεχνία, η οποία τον ανέδειξε και του χάρισε την παγκόσμια δόξα.

Μοναδική νομική εργασία του Καζαντζάκη είναι η διατριβή του για υφηγοσία στο πανεπιστήμιο Αθηνών με θέμα τις θέσεις του Νίτσε στη φιλοσοφία του δικαίου.

Ετσι, η ιδέα του Καζαντζάκη για τη δικαιοσύνη συνάγεται, κάθε φορά, από το μεταβατικό στάδιο που βρίσκεται.

Στην παιδική του ηλικία, δηλώνει ο ίδιος, πως πρώτη του λαχτάρα στάθηκε η λεφτεριά.

Η δεύτερη, που ίσως κράτησε για πάντα μέσα του και τον βασάνιζε, η δίψα της αγιοσύνης. Ήρωας και συνάμα άγιος, να το πρότυπο του ανθρώπου για τον Καζαντζάκη.

Πηγαίνοντας στο εξωτερικό για φιλοσοφικές σπουδές επηρεάζεται από τα έργα του Νίτσε και από τον Μπερξόν, του οποίου παρακολουθεί μαθήματα στο College de France.

Όπως θα πει ο ίδιος αργότερα, ο Νίτσε τον έμαθε να μη φοβάται τον θάνατο, κι άφησε τ' αγνάριά του σε όλα σχεδόν τα έργα του με τη θέληση για δύναμη.

Ο Μπερξόν του έλυσε φιλοσοφικά προβλήματα της νιότης του και με την elan vital και την evolution creatrice, ερχόταν αρωγός του κάθε φορά που βρισκόταν στο σταυροδρόμι της απελπισίας και μπροστά του ανοίγονταν οι δρόμοι του μηδενισμού και του ηρωικού πεσιμι-

σμού. Ο Μεγάλος Κρητικός ακολουθούσε, τελικά, πάντα το δεύτερο, με ένα εξατομικευμένο υπαρξιστικό ανηθικισμό.

Βέβαια ο Καζαντζάκης περνά, στη συνέχεια, διάφορα στάδια με ανάλογες ιδέες για τη δικαιοσύνη, που πολλές φορές είναι αντιφατικές.

Κι αυτό, γιατί οι λογικές του συλλήψεις δεν είναι πάντοτε σε αρμονία με τη μυστικιστική διάθεση της ψυχής του. Έτσι, στην "Ασκητική" του, τον βλέπουμε να υιοθετεί τους μηχανισμούς της ζωής και του θανάτου των δασκάλων του, αλλά έρχεται ο Βούδας να του πει πως αυτοί είναι φαντασμαγορικά παιχνίδια του Τίποτα.

Όμως η αγωνία του, η μόνη του πιστή σύντροφος, από την οποία ποτέ δεν απαλλάχτηκε, τον σπρώχνει κάθε φορά να βρει ένα δρόμο για να ξεφύγει από τον μηδενισμό.

Ο Λένιν κι όσα ευαγγελίζεται η ρούσικη επανάσταση, γεννούν μια καινούργια ελπίδα σ' αυτόν τον μονιά και κήρυκα της απελπισίας.

Γράφει στην Αναφορά και στο κεφάλαιο: Βερολίνο.- Μια Εβραία: "Θυμούμαι καλά προτού να συμπονέσω τον άνθρωπο, ένοιωσα μέσα μου ντροπή."

Ντρεπόμουν να βλέπω τον πόνο του ανθρώπου, κι εγώ να μάχουμαι να μετουσιώσω όλη ετούτη τη φρίκη σ' εφήμερο μάταιο θέαμα. Έλεγα: Δεν είναι αλήθεια, μην παρασυρθείς κι εσύ σαν τους απολοϊκούς ανθρώπους και πιστέψεις* πείνα και χορτασμός, χαρά και πόνος, ζωή και θάνατος, όλα φαντάσματα.

Το έλεγα και το ξανάλεγα, μα όσο κοίταζα τα παιδιά που πεινούσαν κι έκλεγαν και τις γυναίκες με τα βουλιαγμένα μάγουλα και τα μάτια γεμάτα μίσος και πόνο, η καρδιά μου σιγά - σιγά έλιωνε.

Παρακολουθούσα μέσα μου με συγκί-

νηση την απροσδόκητη αλλαγή. Στην αρχή χτύπησε στην καρδιά μου η ντροπή, ύστερα η συμπόνια* άρχιζα να νοιώθω τον πόνο των άλλων σαν εδικό μου πόνο* κι ύστερα ήρθε η αγανάκτηση κι ύστερα η δίψα δικαιοσύνης. Κι απάνω απ' όλα, η ευθύνη* εγώ φταίω, έλεγα, για όλη την πείνα του κόσμου, για όλη την αδικία* εγώ έχω την ευθύνη".

Γρήγορα, όμως, ο Καζαντζάκης απογοητεύεται. Η υπερτροφία της λογικής, η λατρεία την μηχανής, η ανάλυση που σκοτώνει κάθε χαρά των αισθήσεων και η θεοποίηση του πρακτικού σκοπού που κηρύττει το νέο ευαγγέλιο, δεν αρκούν για τη λύτρωση και τη σωτηρία του ανθρώπου.

Στον Βραχόκηπο συνοψίζει αυτά που αποκόμισε από τη νέα του εμπειρία. Τέλειπα - λέει σ' ένα Κινέζο επαναστάτη - όλες μου τις θητίες.

Είμαι ένας λεύτερος άνθρωπος. Δεν έχω καμία ψευδαίσθηση. Δεν ελπίζω τίποτα. Απέχω από τον αγώνα, όχι από ραθυμία ή δειλία, παρά γιατί ξέρω το τέλος όλων

"...Μια φλόγα είναι η ψυχή του ανθρώπου, ένα πύρινο πουλί πηδάει από κλαρί σε κλαρί, από κεφάλι σε κεφάλι, και φωνάζει: «Δεν μπορώ να σταθώ, δεν μπορώ να καώ, κανένας δεν μπορεί να με σθήσει!»..."

των πραγμάτων.

Κι όταν ο Κινέζος φανατικός εγκωμιάζει τη δράση, ο Καζαντζάκης συμπληρώνει μέσα του: "Ναι, ήξερα όλα αυτά τα συνθήματα* τ' αυτιά μου τα είχανε χορτάσει. Μα είδα πίσω απ' αυτά τα λόγια την αγυρτεία και το κενό. Κι έτσι απόμεινα μονάχος".

Πάλι, λοιπόν, ο Καζαντζάκης συντροφιάρει με την πιστή του απελ-

πισία και το παιδί τους την αγωνία, που τον ξεσκίζει, γιατί δε θέλει να βουλιάξει στον μηδενισμό.

Προσπαθεί να ξεγελάσει τον εαυτό του και να πει το αντίθετο, δηλαδή αυτό θέλω, το τίποτα, αυτό το τρανό κάστρο της ευτυχίας, όπως λέει ο ίδιος, αλλά μέσα του πλαντάζει.

Ο Μπερξόν έρχεται σε βοήθεια, κι αντε πάλι από την αρχή. Ο Θεός πέθανε, κήρυξε ο Νίτσε. Ο Καζαντζάκης θέλει να τον σώσει. Ορίζει τον άνθρωπο σωτήρα του Θεού.

"Καλό" - δηλώνει ο κήρυκας του νέου Θεού -

“είναι ό,τι ορμεί προς τα πάνω και δοηθάει τον Θεό ν’ ανηφορίσει. Κακό είναι ό,τι βαραίνει προς τα κάτω κι αμποδαίει τον Θεό ν’ ανηφορίσει”.

Γιατί η ουσία της ηθικής μας δεν είναι η σωτηρία του ανθρώπου, που αλλάζει μέσα στον καιρό και στον τόπο, παρά η σωτηρία του Θεού, που μέσα από λογής ρεούμενες ανθρώπινες μορφές και περιπέτειες είναι πάντα ο ίδιος, ο ακατάλυτος ρυθμός που μάχεται για ελευθερία. Έτσι η ιδέα της δικαιοσύνης τώρα απορρέει από το χρέος του ανθρώπου, να φανεί αντάξιος ενός Θεού, που εξαρτάται από τον άνθρωπο στο θαμμό που ο άνθρωπος εξαρτάται από τον Θεό.

Στο έργο του “Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά”, που κάποιος Γερμανός το ονόμασε ανθολογία φιλοσοφίας, ο Καζαντζάκης εκφράζει αυτόν τον ατομικιστικό ανηθικισμό του Μπερξόν και κλείνει, μπορούμε να πούμε, μία περίοδο που άνοιξε με την “Ασκητική”, για να μπει σα γνήσιος πια μυθιστοριογράφος, σε μια δεύτερη, που θα εκφράσει με τα έργα του: “Ο Χριστός Ξανασταυρώνε-

ρων για να έρθει η βασιλεία των ουρανών πάνω στη γη, χρειάζεται και ο βασικός ψυχολογικός παράγοντας. Η βασική αλλαγή. Γράφει στον Τελευταίο Πειρασμό: “Το θεμέλιο είναι η ψυχή Ιούδα - Αν δεν αλλάξει η ψυχή μέσα μας,

πρέπει μονάχοι τους οι άνθρωποι να πάρουν ένα αλλιώτικο ψυχικό δρόμο. Προτού να γίνεις πραγματικά αδερφός για όλους τους άλλους, δε θα φτιαχτεί καμιά αδερφοσύνη.

Ποτέ δε θα μάθουν οι άνθρωποι, στο

μερίδιό του είναι πολύ μικρό και θα διαμαρτύρεται, θα φθονεί και θα εξολοθρεύει ο ένας τον άλλο.

Με αυτές τις σκέψεις ο Καζαντζάκης γράφει στον “Τελευταίο Πειρασμό”: “Ιούδα, αδελφέ μου, έλεγε ο Ιησούς, ου-

Ο Νίκος και η Ελένη Καζαντζάκη με τον Αλμπερτ Σβίτσερ στο Γκούνσπαχ της Αυστρίας στις 11 Αυγούστου 1955. Τους άνδρες συνέδεσαν αμοιβαία αισθήματα φιλίας και βαθιάς εκτίμησης.

“...Μαζεύω τα
σύνεργά μου: όραση,
ακοή, γέψη, όσφρηση,
αφή, μυαλό, δράδιασε
πια, τελεύει το
μεροκάματο, γυρίζω
σαν τον τυφλοπόντικα
σπίτι μου, στο χώμα.
Όχι γιατί κουράστηκα
να δουλεύω, δεν
κουράστηκα, μα ο
ήλιος βασίλεψε.
Ο ήλιος βασίλεψε,
θάμπωσαν τα βουνά,
οι οροσειρές του
μυαλού μου κρατούν
ακόμα λίγο φως στην
κορφή τους, μα η άγια
νύχτα πλακώνει,
ανεβαίνει από της γης,
κατεβαίνει από τον
ουρανό, και το φως
ορκίστηκε να μην
παραδοθεί. Μα το
ξέρει, σωτηρία δεν
υπάρχει. Δε θα
παραδοθεί, μα θα
σθήσει. Ρίχνω στερνή
ματιά γύρω μου.
Ποιόν ν’
αποχαιρετήσω;
Τί ν’ αποχαιρετήσω;

ποτέ δε θ’ αλλάξει απόξω ο κόσμος* μέσα είναι ο σκληρός, μέσα είναι οι Ρωμαίοι, από μέσα αρχίζει η σωτηρία”.

Η άποψη του είναι πως για να ξαναχτιστεί ο κόσμος πάνω σε νέες βάσεις,

όνομα της επιστήμης και του κοινού συμφέροντος, να μοιράσουν ειρηνικά μεταξύ τους την ιδιοκτησία και τα δικαιώματά τους, έτσι που να μένουν όλοι ευχαριστημένοι. Ο καθένας θα νομίζει πως το

ουρανό και γης είναι ένα, πέτρα και σύννεφο είναι ένα, η βασιλεία των ουρανών δεν είναι στον αέρα, είναι μέσα μας* γι’ αυτό μιλώ* άλλαξε την καρδιά σου, κι ουρανό και γης αγκαλιάζονται,

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΝ ΚΡΗΤΗ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Έν Χανίοις τῆ 10 Αυγούστου 1909 — Ἀριθ. 420;

ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Δια τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 73 τῆς 3 Ἰουλίου ε. ε. Διατάγματος τῆς Ἐπιτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπηλλαγῆ ὁ Νικόλαος Παπαδάκης Πρωτοδίκης Χανίων ἐκ τῶν καθηκόντων τοῦ τακτικοῦ Ἀνακριτοῦ τοῦ Α. Τμήματος τῆς Ἀνακρίσεως Χανίων καὶ διορισθῆ τακτικὸς Ἀνακριτὴς τοῦ αὐτοῦ τμήματος ὁ Ἰωάννης Καταλαγαριανὸς Πρωτοδίκης Χανίων.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 84 τῆς 15 Ἰουλίου ε. ε. διορισθῆ δικηγόρος παρ’ ἀπασι τοῖς ἐν Κρήτῃ Δικαστηρίοις πλὴν τῶν Ἐφεσίων ὁ Ἰωάννης Καραούζου κάτοικος Ἡρακλείου.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 85 τῆς 21 Ἰουλίου ε. ε. διορισθῆ δικηγόρος ὁ Ἡρακλῆς Πολεμαρχακὴς παρ’ ἀπασι τοῖς ἐν Κρήτῃ Δικαστηρίοις πλὴν τῶν Ἐφεσίων.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 86 τῆς 21 Ἰουλίου ε. ε. διορισθῆ ὁ Νικόλαος Καζαντζάκης δικηγόρος παρ’ ἀπασι τοῖς ἐν Κρήτῃ Δικαστηρίοις πλὴν τῶν Ἐφεσίων.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 87 τῆς 24 Ἰουλίου ε. ε. διορισθῆ προσωρινὸς μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἐφρέτου Πέτρου Ἰαταράκη, κωλυομένου, ὁ Πρόεδρος τῶν ἐν Χανίων ἀντὶ τοῦ Ἀναστασίου Χατζιδάκη μὴ ἀποδεξαμένου τῆς θέσιν ταύτην.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 92 τῆς 21 Ἰουνίου ε. ε. διορισθῆ ὁ Κωνσταντῆνος Σαρατσάκης κάτοικος Χανίων δεσμοφύλαξ φυλακῶν Χανίων ἀντὶ τοῦ Μεχμέτ Λατιφάκη μὴ ἀποδεχθέντος τῆς θέσιν ταύτην.

Δι’ ὁμοίου ὑπ’ ἀριθ. 93 τῆς 1 Ἀυγούστου ε. ε. διορισθῆσαν ὁ Ἰωάννης Χατζάκος, Πρόεδρος, οἱ Πέτρος Φούμης καὶ Νικόλαος Γιαμαλάκης Ἐφέται Ἡρακλείου, Σύμβουλοι, καὶ ὁ Εὐάγγελος Μαιμαρακὴς Γραμματεὺς τοῦ κατὰ τὴν προσεχῆ ἀπὸ 1 - 20 Ὀκτωβρίου 1909 ἑκτακτοῦ σύνοδου συγκροτηθεμένου ὀρκωτοῦ Δικαστηρίου Ἡρακλείου.

Έν Χανίοις τῆ 1 Ἀυγούστου 1909.

Ὁ ἐπί τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐπίτροπος
ΜΙΝ. ΠΕΤΥΧΑΚΗΣ

ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Διὰ Διατάγματος τῆς Ἐπιτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπ’ ἀριθ. 124 καὶ χρονολογίαν 30 Ἰουλίου 1909 ἐνεκρίθη ὡς ἑξῆς γίνισαι δεκτοῖς ὡς ἐγγυηταὶ τοῦ Ἰωάννου Βαμβακᾶ Διευθυντοῦ τοῦ Δημο-

ται”, “Ο Φτωχούλης του Θεού”, “Ο Τελευταίος Πειρασμός”, “Καλετάν Μιχάλης”.

Σε αυτή τη δεύτερη περίοδο ο Καζαντζάκης, πιο ώριμος από κάθε άποψη και με έντονη την επίδραση των Γκόγκολ και Ντοστογιέφσκι, προσπαθεί ν’ αγκαλιάσει πλατύτερα τον άνθρωπο.

Στις σελίδες των έργων του κυριαρχούν η αγάπη για τον συνάνθρωπο και η θέληση μιας αλλαγής, που υλοσχηται καλύτερες ημερες. Η δικαιοσύνη παίρνει κι αυτή νέο περιεχόμενο.

Ο Καζαντζάκης σκέφτεται πως δε φτάνει η βελτίωση των οικονομικών ό-

Ένα νέο στοιχείο από τη ζωή του Ν. Καζαντζάκη είναι ο διορισμός του ως δικηγόρος την 10η Αυγούστου 1909

Καζαντζάκη

Ισραηλίτες και Ρωμαίοι αγκαλιάζονται, όλα γίνονται ένα”.

Αιτία της ανθρώπινης δυστυχίας, φαίνεται πως είναι για τον Καζαντζάκη ο εγωισμός, που σπρώχνει στην απομόνωση και την πνευματική αυτοκτονία.

δύσκολο: Η βεβαιότητα πως δεν υπάρχει αμοιβή να μη σου κόβει τα ήπατα, παρά να σε γεμίζει χαρά, υπερηφάνεια κι αντρειά.”

Ο “Τελευταίος Πειρασμός” είναι η ίδια η ζωή του Καζαντζάκη. Δεξιά υπάρ-

χει ένα βάραθρο, αριστερά και πίσω το ίδιο. Μπροστά μονάχα υπάρχει μία πνευματική πορεία.

Αξίζει ν’ ακολουθήσει κανείς την πνευματοποίηση του είναι περιφρονώντας τις χαρές της ζωής; Να ακόμη μια αμφιβολία. Δεν απομένει, λοιπόν, τίποτ’ άλλο από το σχοινί του ακροβάτη. Γράφοντας τον Τελευταίο Πειρασμό ο Καζαντζάκης, λέει κάπου ο Νικηφόρος Βρετάκος, γνωρίζει ότι είναι λίγο πριν από την άδυσσο, που τον περιμένει χωρίς όμως, ως εκεί να έχει χαλαρώσει καθόλου το σχοινί.

Το τετέλεστο θα τον βρει έτσι, ακόμη κι αν τον περιμένει μια παρόμοια δοκιμασία μετά το πέρασμα τούτης της ζωής. Δέχεται ηρωικά να την υποστεί.

Γι αυτό και το τετέλεστο είναι σα να ‘λεγε κι όλα ξαναρχίζουν πάλι. Αυτό μας θυμίζει το όραμα της αιώνιας επιστροφής του Νίτσε και τα συναισθήματα που τον πλημμύριζε.

Μένει, όμως, ο Καζαντζάκης πιστός στον δάσκαλο; Είναι, πραγματικά, ο Τελευταίος του Πειρασμός, όπως αφήνει να εννοηθεί ο Βρεττάκος;

Μια συνέντευξη της Ελένης Καζαντζάκη πριν από δυο περίπου χρόνια στο Βήμα της Κυριακής μας λέει, μάλλον, πως όχι. Σε ερώτηση για το από τι, κατά τη γνώμη της, δεν απολευτερώθηκε ποτέ ο Καζαντζάκης, η χήρα του απάντησε:

Από τον Χριστό. Το πρόσωπο του Χριστού τον βασάνιζε μέχρι την τελευταία του στιγμή.

Ο Καζαντζάκης πέθανε διψώντας ακόμη για λεφτεριά, κι η απελπισία που τον συνόδευε σ’ όλη του τη ζωή, τις κρίσιμες στιγμές γινόταν ελπίδα, γιατί όπως λέει ο Σίλλερ:

η μαγική της μορφή
το νέο σαγηνεύει
το γέρο κι ως τον τάφο του
εκείνη κυβερνά.

“...Κάτεχα από χρόνια πως ένας μονάχα υπάρχει για μένα τρόπος να γλιτώσω από ένα μεγάλο πόνο ή από μια μεγάλη χαρά και να ξαναβρώ τη λευτεριά μου -να μαυλίσω τον πόνο αυτό ή τη χαρά με το μαγικό ξόρκι του λόγου...”

Μπήκε το καλοκαίρι και με βρήκε να παλεύω ακόμα και να μοχτώ να δαμάσω τις άγριες φοράδες, τις λέξεις...

Βιαζόμουν να ξημερώσει, να σκύνσω πάλι απάνω στο άγραφο χαρτί να δω τί κάμει, πού θα πάει, πώς θα παλέψει σήμερα ο ήρωάς μου τις φωτεινές και σκοτεινές δυνάμεις που φυσούν...”

ΑΣΚΗΤΙΚΗ

ΡΧΟΜΑΣΤΕ απο μια σκοτεινή άβυσσο· καταλήγουμε σε μια σκοτεινή άβυσσο· το μεταξύ φωτεινό διάστημα το λέμε Ζωή.

Εφτς ως γενηθούμε αρχίζει κ’ η επιστροφή· ταφτόχρονα το ξεκίνημα κι ο γυρισμός· κάθε στιγμή πεθαίνουμε. Γι’ αφτο πολλοι διαλάλησαν: Σκοπος της ζωης είναι ο θάνατος. **Μα** κ’ εφτς ως γενηθούμε, αρχίζει κ’ η προσπάθεια να δημιουργήσουμε, να συνθέσουμε, να κάμουμε την ύλη ζωη· κάθε στιγμή γενιούμαστε. Γι’ αφτο πολλοι διαλάλησαν: Σκοπος της εφήμερης ζωης είναι η αθανασία.

Ασκητική: Τολμηρή δημοτική, πρωτοπόρα στίξη, ρηξικέλευθη σκέψη.

Όλοι μας προσπαθούμε να χωρίσουμε τον εαυτό μας από το σύνολο, θέλοντας ν’ απολαύσει ο καθένας μόνος του τ’ αγαθά της ζωής.

Η ταπείνωση του εγώ, είναι η βασική προϋπόθεση για να διορθωθεί η κοινωνία. Η αλήθεια δεν είναι έξω από εμάς. Είναι μέσα μας.

Αν καταχτήσουμε τον εαυτό μας, τότε θα μάθουμε την αλήθεια και θα λευτερωθούμε. Για να φτάσει ο άνθρωπος στην πλήρη απαρνησιά, πρέπει να εγκαταλείψει τον εαυτό του.

Διαβάζουμε στον “Φτωχούλη του Θεού”: “Τι ευτυχία, μου ‘λεγε ο Φραγκίσκος, να μην έχεις θέληση, να μην θυμάσαι ποιός είσαι, πως σε λένε και ν’ αφήνεσαι μ’ εμπιστοσύνη στο φύσημα του Θεού. Αυτό θα πει ελευτεριά.”

Βέβαια, ο Καζαντζάκης είχε τους δαιμόνους του, που δεν τον αφήναν ήσυχο. Η αμφιβολία ήταν πανταχού παρούσα. Τους βάζει στα στόματα και τις πράξεις των ηρώων του.

Η σπορά του Μπερζόν, του Νίτσε και του Βούδα βγάζει τα ζιζάνια της. Έτσι ο παλά - Γιάνναρος στους Αδερφοφάδες ζητάει από τον Θεό να του υποδείξει τι να κάνει ανάμεσα στις δύο φωνές:

Από δω το ψωμί, η δικαιοσύνη, η ισότητα κι από κει τα συνθήματα της τιμής, της πατρίδας και της οικογένειας. Κι η απάντηση του Θεού: Παλά - Γιάνναρε δόθη με.

Στην “Αναφορά...” ο Καζαντζάκης επανέρχεται στους πειρασμούς της πρώτης περιόδου. Γράφει: “Η αξία του ανθρώπου είναι μία μονάχα, ετούτη: να ζεί και να πεθαίνει παλικαριά και να μην καταδέχεται αμοιβή.

Κι ακόμα ετούτο το τρίτο, ακόμα πύ-

Ο Νίκος και η Ελένη Καζαντζάκη στην Ελβετία τον Ιούλιο του 1955. Εδώ άρχισε ο Καζαντζάκης να συγγράφει την “Αναφορά στον Γκρέκο”

Χρονολόγιο της ζωής και του έργου του

Του ΠΑΤΡΟΚΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο της τουρκοκρατούμενης τότε Κρήτης, στις 18 Φεβρουαρίου 1883. Οι πολυαίμακτοι αγώνες των Κρητών για την αποτίναξη του τουρκικού

Ο Καζαντζάκης σε ηλικία 19 ετών, φοιτητής στη Νομική Αθηνών

ζυγού, με τον πατέρα του, τον καπετάν Μιχάλη, ανάμεσα στους πρωτομάχους, εναπέθεσαν στην ψυχή του συγκλονιστικές εμπειρίες και ιστορικά και ηθικά διώματα.

Τα πρώτα στάδια της Παιδείας επήρε στο Ηράκλειο και μερικώς στη Νάξο.

1902-1906: Φοιτά στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και αριστεύει.

1906: Εμφανίζεται στα Γράμματα, με το δοκίμιο *"Η αγρώσια του αιώνος"*, το δράμα *"Σημερώνει"* και τη μυθιστορηματική νουβέλα *"Οφίς και κρίνο"*, με το ψευδώνυμο Κάριμα Νιρδαμί. Τα κείμενά του εντυπωσιάζουν.

1907: Εμφανίζεται και ως δημοσιογράφος. Κάριμα Νιρδαμί, Πέτρος Ψηλορείτης, Ακρίτας είναι ψευδώνυμά του, με συνεχώς αύξουσα και πολύπλευρη συγγραφική δημιουργία.

1908-1909: Ακολουθεί μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Ο Henri Bergson τον επηρεάζει βαθύτατα.

1909: Διδακτορική διατριβή με τίτλο *"Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη φιλοσοφία του δικαίου και της πολιτείας"*.

1910: Εγκαθίσταται στην Αθήνα. Στην προσωπική του συγγραφή προστίθενται οι μεταφράσεις επιστημονικών και φιλοσοφικών έργων της παγκόσμιας διάνοησης, αλλά και ελληνικών κλασικών έργων όπως του Πλάτωνα. Πολύ αργότερα μαζί με τον Γιάννη Κακριδή θα μεταφράσει και τον Όμηρο - *"Διάδα"* και *"Οδύσεια"* - αλλά και μόνος ξένους θεατρικούς συγγραφείς. Γράφει την τραγωδία *"Ο Πρωτομάστορας"*, που θα ανέβει στο Δημοτικό Θέατρο της Αθήνας το 1916.

1911: Νυμφεύεται τη Γαλάτεια Αλεξίου, άγουρο έρωτα των παιδικών του χρόνων. Ατυχή ο γάμος τους. Σύντομα ήλθαν σε διάσταση και κατέληξαν σε διαζύγιο.

1912: Κατατάσσεται εθελοντής στους Βαλκανικούς πολέμους.

1914: Γνωρίζεται με τον Αγγελο Σικελιανό. Επισκέπτονται και διαμένουν στο Άγιο Όρος και περιηγούνται την Ελλάδα για να αποκτήσουν "συνείδηση της γης και της φύλης τους". Με κάποιες επιχειρηματικές συγγραφικές και

μεταφραστικές δραστηριότητες προσπαθεί να διασφαλίσει τις διοικητικές ανάγκες. Γνωριμία του με τον Γιώργη Ζορμπά, τον μετέπειτα μυθιστορηματικό του Αλέξη Ζορμπά.

1917: Επεκτείνει τις περιηγήσεις του εκτός Ελλάδας. Στην Ελβετία έρχεται σε επαφή με το έργο του Νίτσε. Είχε ήδη από πριν αναγάγει σε δασκάλους του τον Όμηρο, τον Δάντη, τον Μπερξόν, για να προστεθεί αργότερα σαν γκουρού του ο Ζορμπάς.

1919: Διορίζεται από τον Ελευθέριο Βενιζέλο Γενικός Διευθυντής του νεοσύστατου Υπουργείου Περιθάλψεως και του ανατίθεται η αρχηγεία αποστολής στον Καύκασο για τη μεταφορά στην Ελλάδα των Ελλήνων του Καυκάσου, που εδιώκοντο αργίως μετά την επικράτηση του κομμουνισμού στη Ρωσία. Εκατόν πενήντα χιλιάδες Έλληνες μεταφέρθηκαν τότε στην Ελλάδα - Μακεδονία και Θράκη. Ήταν μια πράξη μεγίστης εθνικής προοπτικής, έμπνευση προφητική.

1921: Περιέρχεται στη Γερμανία, την Αυστρία και την Ιταλία. Ξανά προσκύνημα στην Κρήτη, αλλά και στο Μεσολόγγι και σε άλλες ιστορικές πολιτείες τον επόμενο χρόνο.

Στο Κέντρο, Εθελοντής στον Α' Βαλκανικό πόλεμο.

1922: Επόμενοι σταθμοί του η Βιέννη και το Βερολίνο με τις έντονες κοινωνικές αναστατώσεις και τις ριζοσπαστικές ιδεολογικές αναζητήσεις και ανακατατάξεις, που πολύ τον επηρεάζουν. Τον ίδιο χρόνο, η ταραχή από την εθνική συμφορά της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ολοι στροβιλίζουν και αναδιαμορφώνουν τις ψυχικές καταστάσεις και θεωρίες του μεγάλου αναζητητή. Γνωρίζεται με τον "πύρινο κύκλο" των γυναικών του Βερολίνου, που πολύ επηρέασαν και τη ζωή του και το έργο του. Συγγράφει την *"Ασκητική"*, το *"κατά Καζαντζάκη ευαγγέλιο"* όπως χαρακτηρίστηκε.

1923-1924: Περιηγείται στη Γερμανία και την Ιταλία. Διαμονή στην Ασοίζη, την πολιτεία του Αγίου Φραγκίσκου, για τον οποίο θα δώσει αργότερα το μυθιστόρημα *"Ο φτωχούλης του Θεού"*.

1924, 18 Μαΐου: Τομή στη ζωή του. Γνωρίζεται με την Ελένη Σαμίου, που απέδη η ιδανική σύντροφος και σύζυγος μέχρι της τελευταίας πνοής του. *"Στην Ελένη χρωστά όλη την καθημερινή επιτυχία της ζωής μου, χωρίς αυτή θα χα πεθάνει τώρα και πολλά χρόνια. Συντρόφισσα γενναία, αφοσιωμένη, περήφανη, έτοιμη για*

κάθε πράξη που θέλει αγάπη", θα γράψει τον Μάιο του 1957, πέντε μήνες πριν πεθάνει.

1925-1926: Επισκέπτεται τη Σοβιετική Ένωση, την Κύπρο, την Παλαιστίνη, το Λίβανο, την Ισπανία, την Ιταλία, την Αίγυπτο, το Σινά.

1927, καλοκαίρι: Δημοσιεύει σε περιοδικό την *"Ασκητική"*, που θα διορθώσει και εμπλουτίσει αργότερα, τελειώνει την *"Οδύσεια"* που θα κυκλοφορήσει το 1938. Τον ίδιο χρόνο στη Μόσχα γνωρίζεται με τον Παναίτ Ιστράτι. Περιηγείται τη χώρα μέχρι τον Καύκασο και στέλνει δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις στην Αθήνα, όπως έκανε και στα προηγούμενα ταξίδια του.

1928: Προσανατολίζεται στην Αίγινα. Ξανά στη Ρωσία, που την περιηγείται σχεδόν ολόκληρη.

1929: Στην Τσεχοσλοβακία όπου γράφει το *"Τόντα Ράμπα"*

1930: Στο Παρίσι. Επιστρέφει στην Κρήτη

1931: Παρίσι, Αίγινα, Τσεχοσλοβακία

1932: Πεθαίνουν οι γονείς του. Για παρηγοριά και ανακούφιση του επιδιέχεται σε ξέφρενα ταξίδια και συγγραφή. Η Ισπανία, χώρα της περιηγήσεώς του, και ο γυρισμός στο Παρίσι και στην Αίγινα προσφιλής κανόνες.

1935: Ταξιδεύει στην Κίνα και στην Ιαπωνία, απ' όπου βγάνει το αντίστοιχο ταξιδιωτικό διβλίο, όπως για άλλες χώρες που επισκέφθηκε: Αγγλία, Ισπανία, Ρωσία, Ιταλία, Αίγυπτο, Κύπρο, Παλαιστίνη.

1936: Η Αίγινα προκρίνεται για εγκατάστασή του μαζί με την Ελένη. Κτιζούν ιδιόκτητο σπίτι. Το ναζιστικό καθεστώς απαγορεύει στη Γερμανία το μυθιστόρημά του *"Ο Βραχόκηπος"*. Μεταφράζει τον *"Φάουστ"* του Γκαίτε και γράφει και άλλα θεατρικά, όπως *"Ο Οθέλλος ξαναγυρίζει"*.

1938: Τυπώνεται σε μεγάλο σχήμα η *"Οδύσεια"*. Το έργο αμέσως μετά το θάνατό του θα εκδοθεί στα αγγλικά κατά μετάφραση του Κίμων Φράιερ και θα γίνει μπεστ σέλλερ. Την χαρακτήρισαν ως το έπος της λευκής φυλής, πνευματικό μνημείο του αιώνα μας.

1939: Η έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τον βρίσκει στην Αγγλία, σε μια γόνιμη πνευματική αναζήτηση.

1940: Ξανά στην Αίγινα και στην Κρήτη

1941: Η γερμανική κατοχή. Ο Καζαντζάκης αντλεί θέματα από την Ελληνική Ιστορία. Γράφει τα βιβλία *"Μέγας Αλέξανδρος"*, *"Στα Παλάτια της Κνωσού"*, την τριλογία του Προμηθέως, *"Ιωάννης Καποδιστριας"*, *"Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος"*. Τότε συγγράφει το *"Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά"*, μόλις πληροφόρηθηκε για το θάνατο του φίλου του.

1945: Με την απελευθέρωση αναμειγνύεται ενεργώς στην πολιτική και γίνεται υπουργός ά-

σε το 1983.

1946: Ξανά στην Αγγλία, σε μια προσπάθεια να συνεγείρει τους πνευματικούς ανθρώπους του κόσμου για την ειρήνη και για τον πολιτισμό και να ιδρυθεί μια *"Διεθνής του Πνεύματος"*. Τότε ανακλύπει και το θέμα του βραβείου Νόμπελ. Την υποψηφιότητά του καταπολέμησαν αργίως και αουδότης αλλά αποτελεσματικώς η Ακαδημία Αθηνών και η ελληνική κυβέρνηση. Για δέκα χρόνια προσπαθούσε να πάρει το Νόμπελ. Φαίνεται πώς είχε σημειωθεί και μια σύγκλιση απόψεων για να το πάρει. Για δέκα χρόνια του υπονόμευαν να μην το πάρει. Αξιοότερος του, είπαν τότε, ο Γεώργιος Βουγιουκλάκης, συγγραφέας των έργων *"Μαντάμ Ενα"* και *"Η πράσινη σχιά"*.

Τέτοιες αθλιότητες τον οδηγούν από το 1946 στον αυτοξενιτειό. Ζει στην ξενιτιά με η καρδιά του βρίσκεται στην Ελλάδα. Κατά το τέλος της δεκαετίας του 1940 και στη δεκαετία του 1950, γράφει τα μυθιστορημά του *"Ο Χριστός ξανασταυρώνεται"*, *"Οι Αδερφοφάδες"*, *"Ο Καπετάν Μιχάλης"*, *"Ο τελευταίος Πειρασμός"*, *"Ο Φτωχούλης του Θεού"*, και την *"Αναφορά στον Γκρέκο"*. Από τη Γαλλία όπου ζει ταξιδεύει στις γύρω χώρες, αλλά και η υγεία του αρχίζει να κλονίζεται.

Η επίσημη Εκκλησία, αβασάνιστα τοποθετείται εχθρικά απέναντί του: *"Ο τελευταίος πειρασμός"*, αδημοσίευτος ακόμα στα ελληνικά καταδικάζεται. Το ίδιο κάνει και η παπική κληροσία: ενέγραψε τον *"Τελευταίο Πειρασμό"* στον *"Κατάλογο Απαγορευμένων Βιβλίων"*, τον περιβόητο Index.

Ο Καζαντζάκης διαμαρτύρεται στην Επιτροπή του Index τηλεγραφώντας: *"Στο δικαστήριό σου, Κύριε, κάνω έφεση"*. Στην Εκκλησία της Ελλάδας διαδιβάει την ίδια διαμαρτυρία και προσθέτει: *"την ίδια φράση αποτείνω και στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Για τους δικούς μας Μητροπολιτάδες και Δεσποτάδες, προσθέτω τούτο: Μου δώσατε μαν κατάρα, άγιοι Πατέρες, σας δίνω εγώ μαν ενχή: Σας εύχομαι να ναι η συνείδησή σας τόσο καθαρή όσο είναι η δική μου και να σ'ε τόσο ηθικοί και θρησκόοσο είμαι εγώ"*.

1957: Ο Νίκος και η Ελένη Καζαντζάκη δοκιμάζουν μια μεγάλη χαρά: *"Ο Χριστός ξανασταυρώνεται"* γίνεται κινηματογραφική ταινία από τον Ζυλ Ντασσέν. Παριστανται στην προμέρα στις Κάννες. Τον Ιούνιο πηγαίνουν ξανά στην Κίνα και στην Ιαπωνία. Από ένα εμβόλιο στην Καντότα το μπράτσο του Καζαντζάκη πρήζεται. Στο γυρισμό νοσηλεύεται στο Εθνικό Νοσοκομείο της Κοπεγχάγης. Ενώ αναρρώνει προσβάλλεται από τη φοβερή ασιατική γρίπη. Ο Σδάτσερ τον επισκέπτεται στην κλινική.

1957, 26 Οκτωβρίου: Ο ασκητής γίγας εκ-

Ο Νίκος και η Ελένη Καζαντζάκη -κι ανάμεσά τους ο Κίμων Φράιερ- με τη Μελίνα Μερκούρη και τον Ζυλ Ντασσέν στην προμέρα της ταινίας, *"Ο Χριστός ξανασταυρώνεται"* στο Φεστιβάλ των Καννών το Μάιο του 1957

νευ χαρτοφυλακίου στην Κυβέρνηση Σοφούλη. Παραίτεται σε ενάμιση μήνα. Νωρίτερα τον ίδιο χρόνο, η Ακαδημία Αθηνών δεν δέχτηκε να τον εκλέξει μέλος της στην τάξη Γραμμάτων και Τεχνών. Αποστέλλεται στην Κρήτη ως μέλος Επιτροπής για τη διαπίστωση των ωμοτήτων των Γερμανών και των Ιταλών στη μεγαλύτερη σχετική Έκθεση χαρακτηριστικώς απόρρητο εθνικό έγγραφο. Ευτυχώς τη βρήκε ο δήμαρχος Ηρακλείου Μανώλης Καρέλης και τη δημοσίευ-

πνεί. Στις 3 Νοεμβρίου έφθασε η σορός του στην Αθήνα, για να υποστεί και νεκρός τη σάβη των ιθυνόντων. Στις 4 Νοεμβρίου η σορός του μεταφέρεται αεροπορικώς στο Ηράκλειο και εκτίθεται σε λαϊκό προσκύνημα. Στις 5 Νοεμβρίου 1957 κηδεύεται από τον καθεδρικό ναό Ηρακλείου και ενταφιάζεται στην Τάπη Μαγνιέγκο, απάνω στα βενετσιάνικα τείχη. Ο απέριτος τάφος του είναι σήμερα παγκόσμιο πνευματικό προσκύνημα.

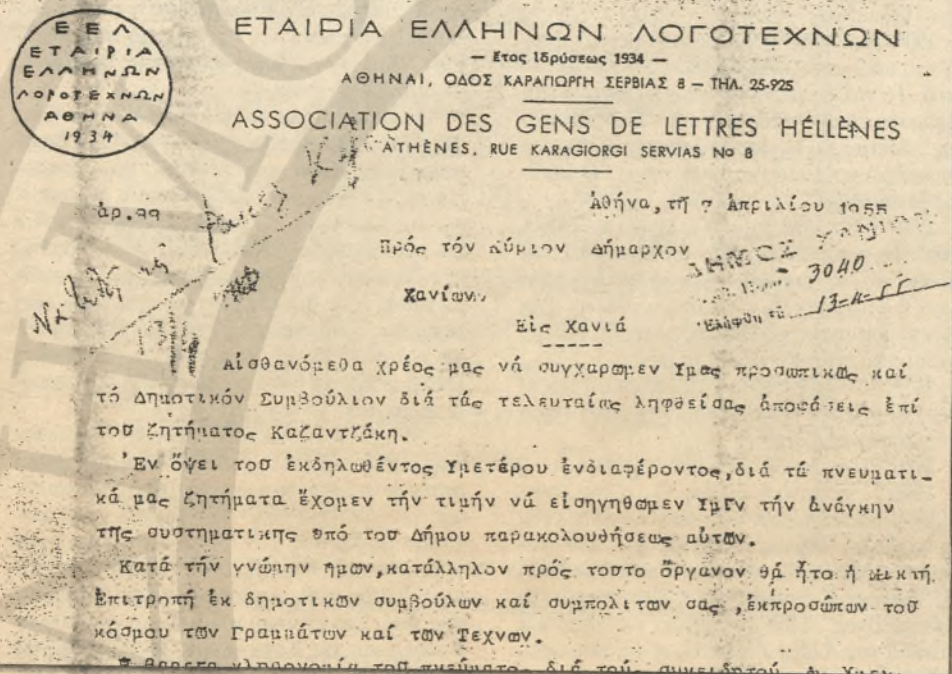
Kazantzakis

Η υπόθεση Καζαντζάκη και τα Χανιά

Γράφει ο ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ

Είναι μια γεγονός αναμφισβήτητο πως ο Καζαντζάκης είναι ένας μεγάλος συγγραφέας. Εχθροί και φίλοι συμφωνούν πως είναι ένας συγγραφέας ταλαντούχος, σοφός και χαλκέντερος, ένας συγγραφέας που, παρά την ιδεολογική και φιλοσοφική του αστάθεια, μπόρεσε να φτιάσει ένα τεράστιο έργο που

Τότε δημιουργείται η "Υπόθεση Καζαντζάκη" που με το θόρυβο της έρχεται να του προστέσει μεγαλύτερη φήμη αλλά και συμπαράσταση. Γιατί ο διωγμός αυτός δε θ' αφήσει ασυγκίνητο κάθε άνθρωπο που σκέφτεται λέπτερα και ειλικρινά και μάλιστα όταν αυτός έχει το χρέος να είναι Κρητικός.

Ευχαριστήρια επιστολή της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, της οποίας ο Καζαντζάκης υπήρξε μέλος, προς το Δήμο Χανίων για την συμπαράστασή του στον διωκόμενο μεγάλο κρητικό συγγραφέα

στέκεται καλά, διαβάζεται πολύ, συγκινεί πολύ και το κυριότερο, γνώρισε και γνωρίζει, όσο κανένα άλλο ελληνικό έργο, τον παγκόσμιο θαυμασμό.

Η φήμη του μεγάλου Κρητικού συγγραφέα άρχισε να κατακτά το ελληνικό και ξένο κοινό αμέσως μετά τον τελευταίο μεγάλο πόλεμο. Αν και το διάστημα του μεσοπολέμου είχε γράψει και δημοσιεύσει σημαντικό έργο (Ταξιδιώτικα - Οδύσεια - Ασκητική - Τραγωδίες) μονοντούπο η φωνή του δεν έβρισκε αντίλαλο παρά μόνο στους φιλολογικούς κύκλους της Αθήνας και σε μερικούς της Ευρώπης. Από τους φιλομαθείς ελάχιστοι τον εγνωρίζαν κι από την πλατιά μάζα κανένα. Όμως μετά τη δημοσίευσή του Ζορμπά και την οριστική του αφοσίωση στην πεζογραφία, η φήμη του ολόενα και ανεβαίνει για να κορυφωθεί την περίοδο 1953-1955.

Μέχρι τότε ο Καζαντζάκης θα μας δώσει το σημαντικότερο πεζογραφικό του έργο: Ζορμπά, Καπετάν Μιχάλη, Τελευταίο Πειρασμό, Φτωχούλη του Θεού, Χριστό Ξανασταυρώνεται. Έργα που πολύ προσέχτηκαν αλλά και που τρία απ' αυτά (Καπετάν Μιχάλης, Τελευταίος Πειρασμός, Χριστός Ξανασταυρώνεται) παραξηγηθήκαν από μια μερίδα παπαδοκαλογέρων, σπρωγμένων έντεχνα από το μίσος εμπλαθών κοντυλοφόρων, αρνητών του καζαντζακικού ταλέντου.

Ο κατατρονισμός γίνεται ανελέητος γιατί οι διωχτές έχουν μεγάλη στενοκεφαλιά, πολύ πείσμα και την ανοχή κράτους κ' Εκκλησίας. Το πράγμα παίρνει διαστάσεις, δημιουργείται σάλος, οργίζεται η Ιερά Σύνοδος και πάνω στην οργή της του πετά τον αφορεσμό.

Ετσι βλέπουμε την Κρήτη να ξεσηκώνεται για να υπερασπίσει, με τη φωνή της τώρα, ένα πνευματικό της δημιουργό με παγκόσμια ακριβολογία.

Από παντού στέλνονται μηνύματα συμπαράστασης, τα δημοτικά συμβούλια της διαβάζουν ψηφίσματα και οι Κρητικοί βουλευτές φέρνουν το θέμα στη Βουλή.

Το δημοτικό συμβούλιο Χανίων στις 3 του Μάρτη του 1955, με πρόταση του δημοτικού συμβούλου Γ. Κοτσολάκη, συνεδριάζει και ομόφωνα διαβάζει το παρακάτω θετικό ψήφισμα.

Αριθμός ψηφίσματος 74
Το Δημοτικό Συμβούλιο Χανίων
Συνελθόν εις συνεδρίαση, εν τω Δημοκρατικώ Καταστήμασι, σήμερα την 3ην Μαρτίου 1955, ημέραν Πέμπτην και ώραν 7 μ.μ. υπό την προεδρείαν του προέδρου αυτού κ. Αντωνίου Αρετάκη, παρόντων του τε δημάρχου Χανίων κ. Νικολάου Μονιτάκη, των εν τω οικείω πρακτικώ αναφερομένων μελών και της γραμματέως αυτού κ. Ειρήνης Πεντάρη.
Λαβόν υπ' όψιν του την πρότασιν του συμβούλου κ. Γεωργίου Μ. Κοτσολάκη, διά της οποίας προτείνεται ίνα το Δημοτικόν Συμβούλιον Χανίων, αποδοκιμάσει την καταβαλλομένην ενέργειαν ν' απαγορευθή η κυκλοφορία εις το Κράτος, των λογοτεχνικών έργων του διασημίου Κρητός συγγραφέως Ν. Καζαντζάκη, με την ανυπόστατον δικαιολογίαν ότι ταύτα συγκρούονται με το κρατούν θρησκευτικόν αίσημα των πολιτών καθόσον η προσπάθεια αυτή δεν έχει ερείσματα ίνα συνεπεία αντιλήψεων αναχρονιστικών και αντακειμένων εις

την ελευθερίαν της σκέψεως και του πνεύματος.

Πλέον δε εξήγη τα προσόντα του λογίου τούτου και υπεργράμμισεν ότι τα έργα του ταύτα απηχούν την γνησίαν κρητικήν ζωήν των χρόνων της σκλαβιάς και συγκινούν κάθε κρητικήν ψυχήν.

2. Την επί του θέματος τούτου ομιλιαν του προέδρου του Συμβουλίου κ. Αντ. Αρετάκη, ο οποίος υπεστήριξε την πρότασιν ταύτην και εξήγησε την εγκρίσιν σχετικού ψηφίσματος του Σώματος, αφού έπλεξε το εγκώμιον και την πνευματικήν δράσιν και πέραν των ορίων της Ελλάδος, του μεγάλου Κρητός λογίου και πνευματικού ανδρός διεθνούς κύρους

Αποφασίζει και ψηφίζει
Διαμαρτύρεται εντόνωσ δια την απηγή και άδικον διώξιν των συγγραμάτων του Κρητός συγγραφέως Νικολάου Καζαντζάκη, η οποία αντιστρατεύεται προς την ελευθερίαν του πνεύματος και προς το ισχύον Σύνταγμα. Διαδηλοί τον θαυμασμόν του προς αυτόν και αναγνωρίζει τούτον ως ένα των μεγάλων συγκροτών πνευματικών τέκνων της Κρήτης.

Υποβάλλει την ευχήν προς την Ιεράν Σύνοδον της Κρήτης και δι' αυτής προς την Μεγάλην Εκκλησίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ν' αποδώσωσιν το δίκαιον εις τον Νικόλαον Καζαντζάκη και αποκαταστήσωσιν αυτόν.

Εξουσιοδοτεί τον κ. Δήμαρχον, ίνα αντίγραφον του παρόντος αποστείλῃ εις τον υπουργόν των Θρησκευμάτων, εις την Ιεράν Μητροπόλιν Κρήτης, εις τον Μητροπολίτην Αθηνών και πάσης Ελλάδος, εις τους αρχηγούς των Κομμάτων, εις τους βουλευτάς Κρήτης και εις τον κ. Ν. Καζαντζάκη.

Ο πρόεδρος Αντώνιος Αρετάκης, Η γραμματέως Ειρήνη Πεντάρη, Τα μέλη Ειρήνη Αλυντζάκη, Ιωάννης Βαλουράκης, Μιλτιάδης Βαρδάκης, Δημήτριος Ευαγγελινός, Παντελής Καλαϊτζάκης, Γεώργιος Κοτσολλάκης, Στυλιανός Κουκλάκης, Ιωάννης Λελεδάκης, Νικόλαος Μαθιουδάκης, Βασίλειος Μαυρογένης, Μιχαήλ Μπαδογιάννης, Πάνος Μπαρομπόπουλος, Αντώνης Μπιτσάκης, Νικόλαος Νικολακάκης, Γεώργιος Παπαμυχελάκης, Ιωσήφ Σπανιτάκης, Κων. Τζωρτάκης, Μαρίκα Χατζηδάκη, Κωνσταντίνος Χιωτάκης.

Το ψήφισμα στέλνεται, σύμφωνα με την απόφαση, και στον Καζαντζάκη.

Και αυτός πολύ συγκινημένος στέλνει, στις 29 του Μάρτη, ιδιόχειρη επιστολή στο δήμαρχο και τους δημοτικούς συμβούλους. Η επιστολή, που δεν είναι μόνο ευχαριστήρια όπως θα δούμε, μας δείχνει τη δύναμη του φλογερού Κρητικού και το υφος του ακαταπόνητου πνευματικού εργάτη, που πάνω απ' όλα έχει την ευθύνη για την ελευθερία και την εξιοπρέπεια. Η επιστολή είναι η παρακάτω.

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΚΡΙΤΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝΙΖΕΙ ΟΤΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΕΛΙΚΩΣ ΘΑ ΝΙΚΗΣΗ ΜΙΑ ΘΕΡΜΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΑΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ, 7. (Του άναπακριτοδύμας) — Ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιον Ρεθύμνης έλαβον την κάτωθι επιστολήν του κ. Ν. Καζαντζάκη:

«Αγαπητοί φίλοι
"Ας είναι θλονημένη η στιγμή που η Ιερά Σύνοδος και οι καλοθελητές μου πήραν την απόφαση να με καταδικώσουν. Έως τη στιγμή εκείνη έγραφα, υπέφερα γραφόντας, και δεν ήξερα αν έβρισκα αντίλαλο ή φωνή μου, κι αν δεν είχα το Κρητικό πείσμα, πολλές φορές θα λιποψυχούσα, δεν θα μπορούσα να αντέξω στην τόση έρημιά και θά σάπαινα. Μά τώρα άξαφνα με την άφορμή του διωγμού άλάκαρη η Κρήτη ξεσηκώθηκε και άπ' όλα τά μερη της Έλλάδας κάθε άρτιος άνθρωπος που ζέρει τί δώρο ακριβό και αιματοστάλακτο είναι η Έλευθερία, κυριεύτη κε από άανάκτηση για την άνοστα μεσαιωνική άποτίρη να δολοφονηθή το πνεύμα.
Προσάθησα στον «Καπετάν Μιχάλη» να έξάρω όσο μπορούσα τους άγώνες της Κρήτης για την Έλευθερία και συνάμα την ήρωική και μαρτυρική συμμετοχή της Έκκλησίας στους άγώνες αυτούς και όμως έβρεθησαν συνειδήσεις και κατασκευοφάντησαν το δέλλιο αυτό ως έναντιον της Θρησκείας και της Πατρίδας. Καταπληκτος μένει καθέ τιμος άνθρωπος μπροστά σε τόση ήβλημένη παραμόρφωση της άλήθειας

Προς τον κ. Δήμαρχο και τους κ.κ. Δημοτικούς Συμβούλους Χανίων Αγαπητοί φίλοι

Ευχαριστώ την Ιερά Σύνοδο που έγινε, χωρίς διόλου να το θέλει, αφορμή να λάβω το τόσο τιμητικό για μένα ψήφισμα του Δήμου Χανίων καλά επιστεγάζεται έτσι μια ζωή που αφιερώθηκε στη μαρτυρική υπηρεσία του πνεύματος.

Θαρώ πως μπορώ να φανερώσω, χωρίς καμιάν ανταρέσκεια, τη χαρά, γιατί ξέρω πως δεν ξεσηκώθηκε η Κρήτη για χάρη δική μου, παρά για χάρη της ελευθερίας που έτυχε να κινδυνεύει στο προσωπό μου. Πολύ δυσάπλοκτο αγαθό είναι η ελευθερία και πολύ αίμα χύθηκε για το χατήρι της στο ιερό αυτό νησί που λέγεται Κρήτη. Κι ήταν φυσικό από άκρου σε άκρο η Κρήτη να σηκωθεί πρώτη να υπερασπίσει το ανώτατο αυτό αγαθό του ανθρώπου, όταν το είδε ν' απειλείται από σκοτεινές δυνάμεις. Τέτοια είναι η μοίρα του ανθρώπου να πρέπει να στέκεται πάντα άγρυπνος και να κατακτά κάθε στιγμή την ελευθερία που κάθε στιγμή κινδυνεύει και στην περίπτωση τούτη η Κρήτη στάθηκε ο πιο ενάσθητος σεισομογράφος του κινδύνου αληθινά, χαρά μα κ' ευθύνη μεγάλη να είσαι Κρητικός.

Σας ευχαριστώ κ. Δήμαρχε κι όλο το Δημοτικό Συμβούλιο Χανίων και σας παρακαλώ να πιστέψετε πως μ' εξααιρετική συγκίνηση θ' αναλογίζομαι πάντα την τιμή που μου κάματε· αμοιβή μεγάλη για ένα πνευματικό εργάτη.

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ANTIBES 29-3-55

Η ευγενική και θαρραλέα αυτή στάση του Δήμου μας στην υπόθεση Καζαντζάκη συγκίνησε και άλλους αποδέκτες του ψηφίσματος γιατί αρκετοί με επιστολλές και τηλεγραφήματα τότε συγγαίρουν μ' επικεφαλής την Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών, της οποίας μέλος ήταν ο Καζαντζάκης. Για την ιστορία του πράγματος δίνω τα τηλεγραφήματα και τις επιστολλές Σδώλου, Σ. Βενιζέλου, Κοθή, Εταιρίας Λογοτεχνών και Σαχλαμπάνη δικηγόρου.

1
"Συγγαίρω Δήμον διά ψήφισμα περί Καζαντζάκη και εναντίον διωγμού πνεύματος. Η μεγάλη τέχνη είναι αθάνατος. Έργον υπερόχου Κρητός πλήρες ελληνικών αξιών αποτελεί καύχημα Ελλάδος και Ευρώπης θα επήξησει οιασδήποτε καταδρομής. Σδώλος".

2
"Παρακαλώ δεχθήτε και μεταδιβάσατε ειλικρινέστατα συγγαρητήριά μου εις προέδρους

καί δεν πρέπει να σταυρώσωμε τά χέρια και να πούμε πως μιά μέρα η Έλευθερία θά νικήση. Δεν είναι δυνατός άθάνατη η Έλευθερία και παντοδύναμη, είναι κι' αυτή θυγατέρα του ανθρώπου και έχει ανάγκη άκατάπαυτα να την υπερασπίζουμε, αλλιώς αν την άφήσωμε άνυπερασπίστη γρήγορα θά μας πλάκώσει η σκλαβεία.
Γιαυτό με συγκίνησε μεγάλη δέητηκα τό θερμο ψήφισμα του άγαπημένου Δήμου Ρεθύμνης. "Όσο υπάρξουν στον κόσμο ψυχές που τόσο γενναία σηκώνουν κεφαλή στις δυνάμεις του ποιηρού, ό θρίαμβος της Έλευθερίας είναι βέβαιος.
Σας ευχαριστώ κ. Δήμαρχε, έσας και τό Δημοτικό Συμβούλιο Ρεθύμνης για τό θεθαίοτητα αυτή που μου δώσατε»
ΝΙΚ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
Antibes 28.3.55

ΓΚΑΓΚΣΤΕΡΣ ΗΡΠΑΣΑΝ 350.000 ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΤΗΣ Ν. ΥΟΡΚΗΣ
ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 7. (Γαλλ. Πρακτ.). Τέσσαρες ένοπλοι γκαγκστερς έπετέθησαν χθές την πρωίαν κατά μίας Τραπεζής της Νέας Υόρκης εις τό διαμέρισμα Κούις και άφου άφήρσαν ποσόν 350.000 δολλαρίων έξηφανίσθησαν. Ός πιστεύεται, έπροκετο περί του μεγαλύτερου ποσού τό όποιον έκλέπη ποτέ άπό Τράπεζαν άπό γκαγκστερς

Δημοσίευμα της εφημερίδας "Ελευθερία" των Αθηνών, όπου δημοσιεύεται η επιστολή του Καζαντζάκη στο Δήμο Ρεθύμνης, με την οποία απαντά στους επικριτές του

και Δημοτικόν Συμβούλιον διά σθεναρόν ψήφισμα διαμαρτυρίας σχετικώς απαγορευόντων κυκλοφορίας διδλίων επιλέκτου συμπατριώτου μας. Σοφ. Βενιζέλος".

3

"Ελαβα το υπ' αριθ. πρωτ. 2377/21-3-55 έγγραφόν σας, με το συνημμένον αντίγραφο ψηφίσματος διαμαρτυρίας του καθ' ύλην Δημοτικού Συμβουλίου επί του ζητήματος της απαγορεύσεως της κυκλοφορίας των διδλίων του συμπατριωτού μας συγγραφέως Ν. Καζαντζάκη και σας πληροφορώ ότι το κατέθεσα εις την Βουλήν διά να προκαλέσωμεν σχετικήν συζήτησιν και υποστηρίξωμεν τας δικαίας απόψεις σας. Διατελώ φιλικώτατα Εμ. Κοθρής".

4

"Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών. Αθήνα τη 7 Απριλίου 1955

Προς τον Κύριον Δήμαρχον Χανίων

Αισθανόμεθα χρέος μας να συγκαρδωμέν Υμᾶς προσωπικῶς και το Δημοτικόν Συμβούλιον δια τας τελευταίας ληφθείσας αποφάσεις επί του ζητήματος Καζαντζάκη.

Ἐν ὄψει του εκδηλωθέντος Ὑμετέρου ενδιαφέροντος, δια τα πνευματικά μας ζητήματα ἔχομεν την τιμὴν να εισηγηθώμεν Ὑμῖν την ἀνάγκην της συστηματικῆς ὑπὸ του Δήμου παρακολουθήσεως αὐτῶν.

Κατὰ την γνώμην ἡμῶν, κατάλληλον πρὸς τούτο ὄργανον θα ἦτο η Μικτὴ Ἐπιτροπὴ εκ δημοτικῶν συμβούλων και συμπολιτῶν σας εκπροσώπων του κόσμου των Γραμματέων και των τεχνῶν.

Ἡ βαρεῖά κληρονομία του πνεύματος δια τους συνειδητούς, ὡς Ὑμεῖς, δημοτικούς ἀρχοντας, δημιουργεῖ καθήκοντα, συστηματικῶς παραμεληθέντα κατὰ το παρελθόν, εἶναι δε ἀναμφισβήτητον, καθ' ἡμᾶς ὅτι εἰς το πνεῦμα της προσφάτου πρὸς ὑμᾶς λαϊκῆς εντολῆς περιλαμβάνεται και η φροντίς δια την εξυπηρέτησιν των πνευματικῶν ἀναγκῶν της πόλεώς σας. Παρά τας δυσχερεῖς οικονομικὰς συνθήκας ὑφ' ἃς διατελοῦν σήμερον οἱ Δήμοι του κράτους φρονούμεν ὅτι εἶναι δυνατὴ και η συμπαραστάσις του Δήμου εἰς πνευματικὰς εκδηλώσεις ουδεμίαν χηρῆσας δαπάνης, ἢ απαιτούσας δαπάνην μικράν μὲν, ἀλλὰ μεγάλης ἠθικῆς ἀκτινοβολίας.

Μετὰ τιμῆς
ο ἀναπρόεδρος
Σπύρος Θεοδωρόπουλος
(Ἅγις Θέρος)
ο Γεν. Γραμματεὺς
Στρατῆς Δούκας".

5
"Νίκος Σ. Σακλαμπαῆνης Δικηγόρος
Ἡράκλειον 16 Μαρτίου 1955

Ἀγαπητέ κ. Ἀρετάκη
Σας εὐχαριστῶ θερμῶς δια την ευγένειάν σας να μου στείλετε το ψήφισμα του Δήμου Χανίων για τον Καζαντζάκη. Κάθε ἄνθρωπος που η ελευθερία του πνεύματος τον συγκινεῖ, συμμετέχει ψυχικὰ σ' αὐτὲς τὶς εκδηλώσεις διαμαρτυρίας.
Εὐχομαι να μην υποστῆ η Ἑλλάς τον εξευ-

τελισμό να πραγματοποιήσει την δίωξιν του Καζαντζάκη δια της Δικαιοσύνης".

Με εκτίμησιν

Ἴσως να μην εἶναι ἀσκοπο να στείλετε ἕνα ἀντίγραφο του ψηφίσματος στον μεταφραστὴ του Καζαντζάκη, μεγάλο Σουηδὸ φιλέλληνα (και φιλοκρητικὸ), πρῶην μόνιμο ὑφυπουργὸ της Παιδείας κύριον Κνεζ. Σας δίνω τη διευ-

Ὁμως για τους Χανιώτες και το Δήμο

τους η "Υπόθεση Καζαντζάκη" δε σταματᾷ εδῶ. Ξεροντας, ἀπὸ πατροπαράδοτο σεβασμὸ στην ἀνθρωπιά, το πόσο η συμπαράστασις παρηγορεῖ και ἀναπνεύει ἕνα διωγμένο, συνηχίζον την ἠθικὴ βοήθεια στο μεγάλο Κρητικὸ συγγραφέα. Ἐτσι βλέπουμε τους Χανιώτες πνευματικούς δημιουργοὺς να βάζουν τον τότε σύλλογόν τους, το Σύλλογον Φίλοι Γραμματέων και Τεχνῶν" να οργανώσῃ ομιλία στα "Ὀλύμπια". Ομιλητὴς ο γάτρων και μεταφραστὴς του καζαντζακικοῦ ἔργου Κίμων Φράιερ, καθηγητὴς της ἀγγλικῆς και ἀμερικανικῆς φιλολογίας στο πανεπιστήμιον της Μινεσότα. Ἡ ομιλία γίνεται στις 26 του Μᾶι του 1955, σημειῶναι ἐπιτυχία και ο Δήμος Χανίων συμμετέχει με το δικὸ του τρόπο ὡς ἐξής:

Την ἡμέρα της ομιλίας ο πρόεδρος του Δημοτικῶν Συμβουλίου Ἀντ. Ἀρετάκης στέλνει στο δήμαρχο και τα μέλη του Δ. Συμβουλίου το παρακάτω ἔγγραφο:

"Λαμβάνω την τιμὴν να σας ἀνακοινώσω ὅτι την 26ην τρέχοντος περὶ ὥραν 8 μ.μ. ο καθηγητὴς κ. Κίμων Φράιερ, ἐλληνικῆς καταγωγῆς, καθηγητὴς της ἀγγλικῆς και ἀμερικανικῆς φιλολογίας εἰς τον πανεπιστήμιον της Μινεσότα θα ομιλήσῃ εἰς τα "Ὀλύμπια", περὶ του Κρητικῶν συγγραφέως κ. Ν. Καζαντζάκη. Δι' ο σας παρακαλῶ ὅπως παρευρεθῆτε εἰς την διάλεξιν τούτου.

Ὁ ἀνωτέρω κ. καθηγητὴς εἶναι προσκεκλημένος της Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως".

Και για να μπορέσουν να παραβρεθῶν, ο πρόεδρος δαγάζει την ἴδια μέρα ἄλλο ἔγγραφο, με το ὁποῖο ἀναβάλλεται ἡ για 'κείνο το βράδυ τακτικὴ συνεδρίασις του Δημοτικῶν Συμβουλίου. Το ἔγγραφο:

"Ἐχω την τιμὴν να σας ἀνακοινώσω ὅτι, η ὠραμένη διὰ την 26 τρέχ. τακτικὴ συνεδρίασις του Δημοτικῶν Συμβουλίου Χανίων ἀναβάλλεται διὰ την 31 Μαΐου 1955. Αἰτία της ἀναβολῆς ταύτης εἶναι η προσδιορισμένη κατὰ την δην ὥραν νυκτερινὴν διάλεξιν του Ἀμερικανικοῦ ἐλληνικῆς καταγωγῆς καθηγητοῦ του Πανεπιστημίου της Μινεσότα κ. Κ. Φράιερ, προσκεκλημένου ὑπὸ της Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ο ὁποῖος θ' ἀσχοληθῆ με τον ἔργον του Κρητικῶν συγγραφέως κ. Νίκου Καζαντζάκη".

Μετὰ την ομιλία δεν ἔχομε ἄλλο στοιχεῖο συμπαράστασις στην "Υπόθεση Καζαντζάκη". Το πρᾶγμα φαίνεται πως ἐσταμάτησε για τα Χανιά εδῶ. Ἐξᾴλλου ο σάλος εἰς κοπάσει, τα πνεύματα ἠρεμοῦν κ' οἱ διώχτες ἐπῆραν να λουφάζουν, ἀφοῦ η συνηρητικὴ κυβέρνησις του Παπάγου ἀρνείται ν' ἀποκηρύξῃ το ἔργο του Καζαντζάκη.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", Ι. Α. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

Κουβερτούρα του βιβλίου του "Ο τελευταίος Πειρασμός", που προκάλεσε περισσότερο την οργή της Εκκλησίας της Ελλάδος

1. Σε πολλά σημεία της αλληλογραφίας του ο Καζ. μιλεί με πίκρα γι' αυτή την ἀρνήσις και παρεξήγησις. Αναφέρω μονάχα ἕνα, που δρῖσκειται στο τέλος της 397 επιστολῆς στον Πρεβελάκη (4-7-54). "Το Κοκοῦλι, τριχαριτωμένο, τα διδλία μου γέμισαν τη διδλιοθήκη του γραφείου μου, ἀπὸ το παράθυρο δλέπω πράσινα δέντρα και θάλασσα, η δονή των παπαδομελάδων γίνεται μακρινὸ μέλλισι, ὅλο ἀρμονία σήμερα πρόκειται, λείει, η Ἐκκλησία να με ἀφορέσει, κακόμοιρη Ἐκκλησία, και να ξερες.". 2. Ο διωγμὸς ἔχει ἀρχίσει μετὰ τον πόλεμο. Ο Καζ. σε γράμμα του (24-7-50) στον Πρεβελάκη θα γράψῃ με πολλή πίκρα: "Θάθελα ἐφέτω να πῆγαίνα στην Ἰσπανία, δυὸ θέματα ἀπὸ δω μα η Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δε μου δίνει VISA. Δυὸ χρόνια τώρα πολεμῶν, ἀρνείται. Γιατί τόσο διωγμὸς; Καμὰ φορὰ ξεφινάξουμε τι τους ἔκαναν;" (Τετρακ. Γράμ. Πρεβ. σ. 628). Σε ἄλλο γράμμα: "Δε λέγεται η ἀηδία μου κ' ο θυμὸς για τον τόσο διωγμὸ που μου κάνουν αν μπορέσω, ποτὲ δε θα ξαναπατήσω στην Αθήνα". (Τετρακ. Γράμ. Πρεβ. σ. 638). 3. Κύρια κατηγορία ὅτι ἦταν κομμουνιστὴς. Ὁ ἴδιος ὅμως θα μας διαβεβαιώσῃ πως ποτὲ δεν ὑπῆρξε κάτι τέτοιο. Με γράμμα του στον Πρεβ. (12 10-36) θα μας πει: "Ἐως το 1923 περνούσα ὅλος συγκινηθ. ἀπὸ τὴ φλόγα το Νασιοναλισμοῦ. Ἴσκιος περνούσα δίπλα μου, ο Δραγαούμης. Ἀπὸ το 1923-1933 περνούσα με την ἴδια συγκίνηση και φλόγα την ἀριστερὴν παράταξι (ποτὲ κομμουνιστῆς, καθὼς ξέρετε: την πνευματικὴν αὐτὴν ψάρα δεν την ἔπαθα).. (Τετρακ. Γράμ. Πρεβ. σ. 464). Και εἰκοσι χρόνια

αργότερα στον Πρεβ. (2-6-56): "Ἐλπίζω να με προλάβει πριν φύγω για τη Βιέννη, ἐκεῖ πρέπει να μαι στις 25 Ἰουνίου, ὁπότε θα γίνει η ἐπίσημη ἀπονομὴ του Βραβείου της Ειρήνης. Ἡ κεραμίδα αὐτὴ μου ῥθε ξεφινάει: στην ἀρχὴ ἀρνήθηκα, γιατί θαρρούσα πως δίνονταν μονάχα σε κομμουνιστῆς, και τους ἔγραψα πως δεν εἶμαι μήτε θα 'μαι ποτέ..." (Τετρακ. Γράμ. Πρεβ. σ. 704). 4. Στον "Κήρυκα" Χανίων (22-5-1955) και στη μέση της πρώτης σελίδας διαβάζουμε: "Ἀπὸ τὰ εσπνενογραφημένα πρακτικὰ της Βουλῆς. Ο ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ περιποιεῖ τιμὴν εἰς το ἐλληνικὸν πνεῦμα. Παραταῖτα η κυβέρνησις υιοθετεῖ την δίωξιν των ἔργων του. Ἀγορεύσεις των Κρητῶν βουλευτῶν κ.κ. Μητσστάκη, Κοθρή, Μαρη, Χλουδεράκη και Τζατζάνη". Το θέμα εἶναι τρίσηλο. 5. Εδῶ σημειῶναι πως ο Δήμος Χανίων μην ξεροντας τη διευθύνσις του Καζ. ἀπευθύνεται στο Δήμο Ἡρακλείου που αὐτὸς ἀπαντᾷ: "Ἐν Ἡρακλείῳ 14 Μαρτίου 1955. Πρὸς τον Δήμον Χανίων. Εἰς ἀπάντησιν του υπ' αριθ. 2041 ε.ε. ὑμετέρου ἐγγράφου ἔχομεν την τιμὴν να πέμψωμεν συνημμένως την διὰ τούτου ζητηθείσαν διευθύνσις του συγγραφέως Νικολάου ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ. MONSIEUR NICOS KAZANTZAKIS VILLA MANOLITA, MONTIBES ALPES MARITIMES FRANCE". 6. Γι' αὐτὴν τὴ συγκίνηση ο ἴδιος θα γράψῃ στον Πρεβελάκη (Πάσχα 1955). "Καθὼς καλὰ καταλαβαίνετε, καθόλου δε με ἀγγίζουσι οἱ παπαδο-Μελάδες: ξέρω πως μονάχα καλὸ μου

κάνουν. Ξεσηκώσαν ψυχῆς και τις ἀνάγκασαν να μάθουν τ' ὀνομά μου. Κι ἀληθινὰ συγκινούμαι ὅταν λαβαῖνω γράμματα ἀγάπης ἀπὸ νέους, φοιτητῆς κυρίως και μαθητῆς Γυμνασίου και κάποτε ἀπὸ γέροντες Κρητικούς". (Τετρ. Γράμ. Πρεβ. σ. 684) 7. Παρόμοι ἐπιστολὴ στο Δήμο Ρεθύμνης δημοσιεύεται στην πρώτη σελίδα ὡς δίστηλη εἶδησις στην ἐφημερίδα "Ἐλευθερία" της Αθήνας (φ. 3247/8 Ἀπριλίου 1955 με τίτλο: "Ὁ Καζαντζάκης ἀπαντᾷ εἰς τους επικριτῆς του και τονίζει ὅτι η ελευθερία τελικῶς θα νικήσει. Μία θερμὴ ἐπιστολὴ τους προς τους Κρητῆς". Ἡ εἶδησις ἀναφέρει: Ἡράκλειον (του ἀνταποκριτοῦ μας). 8. Οἱ ἐπιστολῆς και τα τηλεγραφήματα ὅπως και η χειρόγραφη ἐπιστολὴ του Καζαντζάκη φυλάγονται στ' ἀρχεῖα της Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Χανίων. 9. Για το σταμάτημα τῆς ἀποκήρυξης ο ἴδιος θα γράψῃ στον Πρεβελάκη: "Χτες εἶχα μίαν ἀποροδοκατικὴν "ὑψηλὴν" ἐπίσκεψιν, που με δεβαίωσε και μὲνα πως καμὰ καταδιώξις δε θα γίνει ἀπὸ την κυβέρνησις. Ὑποθέτω η πληροφορία αὐτὴ θαχε την ἴδια πηγή με τη δική σας". (Τετρακ. Γράμ. Πρεβ. σ. 687). Και ἄλλοῦ στο ἴδιο διδλίο σ. 689. "Ἡ ἐκστρατεία των παπάδων και Ἑλληδων φαίνεται ἀπέτυχε ἢ ντροπῆ, τὴ ηλιθιότητα". * Ομιλία που μεταδόθηκε ἀπὸ το Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Χανίων στις 18 Φεβρουαρίου 1983 ἡμέρα της ἐπετείου της γεννήσεως του Καζαντζάκη.

Ο πολιτισμός είναι η ίδια η βάση του καθημερινού μας βίου.

Δεν είναι απλά και μόνο μια πολύ συγκεκριμένη στάση πνευματικότητας, είτε αυτή αφορά στον δημιουργό, είτε αφορά στον αποδέκτη του πολιτιστικού προϊόντος.

Ο πολιτισμός είναι το βασικό στοιχείο της εθνικής μας ιδιοσυστασίας είναι το αποδεικτικό στοιχείο της εθνικής μας ταυτότητας, είναι το βασικό μας συγκριτικό πλεονέκτημα. Είναι το στοιχείο εκείνο, βάση του οποίου μπορεί να θεμελιωθεί η κοινωνική συνοχή.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση (τοπική κοινωνία) ξεπερνώντας μεμφιμοιρίες, πλέγματα, αντιδράσεις και μια διάθεση αυτοϋποτίμησης βρίσκει πια σε θέση να διαχειρίζεται τον πολιτισμό, τόσο ως πολιτιστική κληρονομιά όσο και ως ενεργό και ζώσα πραγματικότητα με την σύγχρονη μορφή της, αναλαμβάνοντας θεσμούς μεγάλου κύρους, και μετατρέποντάς τους σε μόνιμα στοιχεία της φυσιογνωμίας της.

Ο πλουραλισμός αποτελεί βασικό γνώμονα του πολιτισμού μας και μόνο μέσα από πνεύμα συνεργασίας όλων των πτυχών και όψεών του μπορεί να παράγεται αποτέλεσμα, το οποίο να είναι αισθητικά άρτιο, να καλύπτει το ευρύτερο δυνατό φάσμα, να κινητοποιεί τις δυνάμεις που πρέπει να κινητοποιηθούν, να προσφέρει αυτό που έχουμε πρωτίστως ανάγκη:

Αυτογνωσία... αίσθηση δηλαδή συλλογικής μνήμης και συλλογικής αξιοπρέπειας

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΧΑΝΙΩΝ

Κεντρικά Γραφεία: ΥΨΗΛΑΝΤΩΝ 15 • ΤΗΛ. 87098 - FAX. 74332

Εργαστήρι Εικαστικών Τεχνών: ΗΡ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 2 (Β. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ) • ΤΗΛ. 53730 - FAX. 40897

Πολύκεντρο Νεολαίας: ΗΡ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 2 (Β. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ) • ΤΗΛ. 40896 - FAX. 40897

Κέντρο Πρόληψης Ναρκωτικών: ΠΛ. ΑΓΙΟΥ ΤΙΤΟΥ • ΤΗΛ. 28166

Δημοτικός Θερινός Κινηματογράφος: ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Αθλητικό Γραφείο: ΥΨΗΛΑΝΤΩΝ 15 • ΤΗΛ. 92000 εσωτ. 161